

ASPECTE ALE VIEȚII DE ZI CU ZI A CERNĂUȚIULUI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ CONSEMNAȚE ÎN DOCUMENTE ȘI PUBLICAȚII

IHOR PIDDUBNYI

Universitatea Națională „Iurii Fedkovich”, Cernăuți, Ucraina

E-mail: i.piddubnii@chnu.edu.ua

Aspects of Daily Life in Chernivtsi during the Interwar Period Recorded in Documents and Publications

(Abstract)

It becomes fashionable in modern Ukrainian historical studies to cover history by presenting materials that reflect the history of the region in fragments that are mostly interconnected not only chronologically, but also by the need to combine known and obscure pages of the region's history. For example, there were events in the history of Chernivtsi that did not influence the course of history during the interwar period, but had certain reflections among the city dwellers. Thus, for a short period of time, on November 17, 1919, the city was outraged by the 113th Infantry Regiment soldiers uprising. The order in the city was restored the next day, but the ongoing investigation placed 7 participants of the uprising in the category of instigators, and they were sentenced to death. The reaction of the city residents was also appropriate, but it could only be learned from police reports. Another important event, which did not affect all Chernivtsi dweller, was the organization of excavations on the Mount Tstesyno, carried out by T. Bălan in 1929 by order of the Military Museum in Bucharest, and it allowed to establish the nature of the building and the conditions of its destruction. Later, the practical use of the area led to the demolition of that monument. Although there was Jewish emigration to Palestine during the interwar period, some groups of emigrants attempted to make the move secretly, as was the case with a group of young people who crossed the border at Grigore Ghica Vodă and reached Constanța, where they were detained while trying to board a ship leaving for Palestine. That case caused a police search. Another issue that was not much discussed in the press, but was well known to the police: the situation with prostitution in the city. Whereas there were cases of women trafficking, most of them were concentrated in the city, and the conditions that developed during the world economic crisis made some representatives of the criminal world change their profession and they attempted, in the absence of other means, to profit from proxenetism.

Keywords: Bukovina, Chernivtsi, the 113th Regiment Uprising, Teodor Bălan, archaeological research, repatriation, Palestine, refugees, prostitution, pimping.

(Rezumat)

În studiile ucrainene, a devenit o practică populară ca istoria unei regiuni să fie abordată nu doar prin prezentarea fragmentelor interconectate cronologic, ci și prin investigarea unor aspecte mai puțin cunoscute. În istoria Cernăuților s-au desfășurat evenimente care nu au modificat cursul istoriei în perioada interbelică, dar care au avut un impact asupra percepției locuitorilor orașului. Astfel, în 17 noiembrie 1919, în oraș a început răscoala soldaților Regimentului 113 Infanterie. Ordinea a fost restabilită a doua zi, iar ancheta a plasat șapte participanți ai revoltei în categoria instigatorilor, aceștia fiind condamnați la moarte. Reacția locuitorilor orașului a fost și ea pe măsură, aceasta fiind consemnată în rapoartele poliției. Un alt eveniment important a fost organizarea de săpături pe Muntele Țețina. Acestea au fost efectuate de Teodor Bălan în 1929, la ordinul Muzeului Militar din București, și au permis stabilirea naturii clădirii și condițiile în care a fost distrusă. Ulterior, utilizarea practică a zonei a dus la demolarea aceluiași monument. Deși în perioada interbelică a avut loc o emigrare evreiască în Palestina, unele grupuri de emigranți au încercat să facă mutarea în secret, cum a fost cazul unor tineri care au trecut granița la Grigore Ghica Vodă și au ajuns la Constanța, unde au fost reținuți în timp ce încercau să urce la bordul unei nave care pleca spre Palestina. Cazul a provocat o percheziție a poliției. O altă problemă, bine cunoscută de poliție, dar care nu s-a discutat prea mult în presă, era cea legată de prostituția din oraș. Au existat cazuri de trafic de femei, majoritatea concentrate în oraș, iar condițiile care s-au dezvoltat în timpul crizei economice mondiale i-au făcut pe unii reprezentanți ai lumii criminale să își schimbe profesia, aceștia încercând, în lipsa altor mijloace, să câștige din proxenetism.

Cuvinte-cheie: Bucovina, Cernăuți, revolta Regimentului 113 Infanterie, Teodor Bălan, cercetări arheologice, repatriere, Palestina, refugiat, prostituție, proxenetism.

În știința istorică contemporană ucraineană sau, mai degrabă, în scrierile de popularizare a istoriei a devenit la modă ca trecutul unei regiuni să fie tratat nu numai prin prezentarea unor fragmente care sunt în mare parte interconectate cronologic, ci și prin cercetarea unor aspecte mai puțin cunoscute. De regulă, acestea sunt povești succinte care oferă o viziune asupra trecutului. În astfel de lucrări, nu întotdeauna există o prezentare sistematică a evenimentelor istorice, a detaliilor acestora, dar așa înțelegem viața de zi cu zi, făcându-ne „notele de manșetă” cu privire la istoria regiunii. În acest articol ne inspirăm, în anumite privințe, din lucrarea lui I. Khomenyuk, acordând o atenție deosebită asupra evenimentelor din perioada interbelică din Bucovina, pe care acest autor nu le-a tratat în detaliu, ci doar în câteva aspecte generale¹. Lucrări despre viața cotidiană, cu informații preluate din mica publicitate, din anunțuri au apărut și în istoriografia românească. În ceea ce privește Bucovina, amintim de lucrarea lui Mircea A. Diaconu,

¹ Ivan Gomenyuk, *Murashnyk. Notatky na manzhetah istoriyi Halychyny, Bukovyny ta Zakarpattya (Furnicar.Însemnări pe manșetele istoriei Galіției, Bucovinei și Transcarpatiei)*, Kiev, Vikhola, 2023, pp. 278–282.

Cernăuți. Obiecte pierdute, care oferă o imagine a Cernăuțului interbelic pe baza anunțurilor vremii².

Muntele Țețina³

Un eveniment relativ important, care a avut loc la Cernăuți în 1929, se referă la studiul ruinelor cetății Țețina și intențiile de a continua această cercetare. Conform istoricului O. Masan, Țețina apare pentru prima dată în hărțile austriece pe harta lui F. von Mieg, cu turnul de piatră de pe munte. F. A. Wickenhauser presupunea că acesta a fost construit de cavalerii Ordinului Ioaniților, în jurul anului 1247, concluziile sale bazându-se pe descoperirea unor vârfuri de săgeți, săbii și părți de căști. K. A. Romstorfer a comentat existența versiunii referitoare la construirea turnului de către cavalerii Ordinului Teutonic, dar a acordat atenție și opiniilor despre construcția acestuia de către Cazimir cel Mare sau Iuri Koriatovici. O. Masan, scriind despre dezbaterile științifice din jurul cetății Țețina de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, notează că poziția lui R. F. Kaindl a fost de a dovedi opinia că „orașul Țețin” a servit la stabilirea puterii regelui polonez la mijlocul secolului al XIV-lea pe acest teritoriu, dar după 1359 a intrat sub stăpânirea domnitorilor moldoveni⁴. În cele din urmă, O. Masan, urmat de V. Leheta, a scris despre rezultatele primelor cercetări arheologice de la Țețina (W. Milkowicz, iunie 1908). V. Leheta constată că Wladimir Milkowicz a fost primul cercetător al fortificațiilor de pe munte, cu scopul de a verifica veridicitatea afirmațiilor despre construirea cetății din ordinul regelui polonez Cazimir cel Mare. Concluziile cercetătorului s-au referit la ideea că regele a construit un turn de veghe pe munte pentru a se proteja împotriva raidurilor tătarilor. În general, această idee se încadrează în opinia care a fost larg răspândită în prima treime a secolului al XX-lea despre existența unui triunghi format din cetățile Hotin, Hmelov și Țețina. Studiul fundațiilor a arătat prezența doar a turnului, în timp ce zidurile de piatră nu au fost ridicate. După cum se arată în publicația „Czernowitzer Zeitung”, în interiorul turnului au fost găsite oase de animale, monede de argint din vremea

² Mircea A. Diaconu, *Cernăuți. Obiecte pierdute*, Chișinău, Editura Cartier, 2021.

³ Textul despre studiul ruinelor cetății Țețina a fost publicat: I. A. Piddubnyi, „Doslidzhennya na hori Tsetsyina. Refleksiyi na publikatsiyi pro istoriyu kam'yanoyi vezhi” („Cercetări pe muntele Țețina. Reflecții asupra publicațiilor despre istoria turnului de piatră”), în *Археологія Буковини: здобутки та перспективи: Тези доповідей VIII міжнародного наукового семінару (м. Чернівці, 6 грудня 2024 р.) (Arheologia Bucovinei: realizări și perspective. Rezumatele comunicărilor celui de-al VIII-lea seminar științific internațional, orașul Cernăuți, 6 decembrie 2024)*, Чернівці, Технодрук, 2024, pp. 145–150.

⁴ Olexander Masan, „Tsetsynska Derzhava. Z istorii davnyoi chernivetskoï okolotytsi” („Țara Țeținului. Din istoria vechii periferii a Cernăuților”), în *Буковинський журнал (Bukovynskyyi zhurnal)*, ч. 1, 2007, pp. 52–54.

lui Petru Mușat, Ludovic, regele Ungariei și „Moneta Russie” (secolul al XIV-lea), precum și monede poloneze din secolul al XVII-lea. Rezultatul cercetărilor a fost descoperirea unei așezări fortificate cu un dublu meterez⁵.

Potrivit opiniei lui O. Masan, în mediul politic de atunci din Cernăuți, a avut loc o reacție vie la rezultatele acestor săpături⁶. În apropierea sărbătoririi a 600 de ani de la menționarea numelui „Cernăuți”, istoricul Masan a amintit despre faptul uitat al cercetării cetății în perioada interbelică, atunci când săpăturile erau în centrul atenției lumii științifice din Cernăuți. În 1929, conducerea Muzeului Militar din București, sub președinția generalului Radu Rossetti, a luat decizia de a cerceta străvechile cetăți ale Moldovei. Astfel, în programul de cercetare au fost incluse: Cetatea Albă, Tighina, Soroca, Hotin, Țețina, Cetatea Neamțului, Smeredova (lângă Roman), Crăciuna etc. Pentru a implementa acest program, la mijlocul lunii iulie 1929 generalul Radu Rossetti a vizitat Cernăuțiul, unde a purtat o discuție cu I. Nistor, căzând de acord asupra planului de săpături și încredințând această misiune profesorului T. Bălan. Comisia Regională pentru Monumente Istorice a făcut apel la Primăria Cernăuți și a primit de la aceasta permisiunea de a efectua săpături. Generalul Radu Rossetti a asigurat un detașament de soldați și materialele necesare desfășurării lucrărilor arheologice. În 5 august 1929, militarii ajung lângă locul lucrărilor, care au început în 9 august și au continuat până la sfârșitul lunii. Este de precizat că pentru realizarea lucrărilor au fost alocați 40 000 de lei, din care o mare parte probabil era pentru hrana soldaților și alte cheltuieli necesare. Într-o notă din ziarul „Universul”, semnată cu pseudonimul „Dr.”, se menționa că această sumă era insuficientă.

Șantierul arheologic a fost vizitat în 19 august 1929 de către I. Nistor și mitropolitul Nectarie al Bucovinei, aceștia primind informații despre stadiul lucrărilor. În cele două săptămâni a fost îndepărtat stratul de pământ care acoperea zidurile și rămășițele zidurilor distruse de explozie, a fost investigat puternicul contrafort din partea de sud-est a cetății, au fost găsite pietre cioplite și găuri în zid, care probabil erau folosite pentru fixarea grinzilor de lemn. La acel moment, nu au fost găsite inscripții, monede sau resturi de arme, dar pe măsură ce săpăturile au continuat, existau speranțe că se vor găsi astfel de obiecte. Au fost fotografiate și rămășițele clădirii⁷. Mai târziu, șantierul a fost vizitat de

⁵ Valeriya Leheta, „Vidobrazhennya arheologichnykh doslidzheni Tsetsynskoho horodyshcha u materialakh DACHO” („Reprezentarea cercetărilor arheologice ale fortului Țețina în materialele ASRC”), în *Археологія Буковини: Здобутки та перспективи. Тези доповідей VI Міжнародного наукового семінару (м. Чернівці, 16 грудня 2022 р.) (Arheologia Bucovinei: realizări și perspective. Rezumatele lucrărilor celei de-a VI-a sesiuni științifice internaționale, Cernăuți, 16 decembrie 2022)*, Чернівці, Технодрук, 2022, p. 66; „Moneta Russie” este considerată cea mai numeroasă monedă a lui Władysław Opolczyk, bătută între anii 1373–1376.

⁶ Olexander Masan, *op. cit.*, p. 55.

⁷ „Săpături arheologice la Țețina”, în „Glasul Bucovinei”, nr. 3025, 23 august 1929, p. 1.

istoricul Grabar (din Strasbourg) și inginerul Balș, însoțiți de I. Nistor⁸. A fost prezent și colonelul Drăgănescu⁹. Autorul „Dr.” a vizitat și el șantierul arheologic, realizând un interviu cu șeful cercetărilor arheologice, publicat integral în ziarul „Universul”. S-a amintit aici despre prima mențiune a cetății în secolul al XIV-lea, data apariției cetății fiind, după părerea lui I. Nistor și T. Bălan, 1380. S-a presupus că exista ca reședință a Mușatinilor, care dețineau Țara Șipenițului și aveau la dispoziție cetățile Țețina și Hmeliiov. Lupta pentru tron în Moldova și intervenția polonezilor a fost, după Bălan, rezultatul ocupării cetății, presupunând că aceasta ar fi putut fi predată pretendenților la tron ca plată pentru asistență. Potrivit conducătorului săpăturilor, din 1450 cetatea nu a fost menționată, în schimb, Cernăuțiul s-a dezvoltat intens din acel moment. Nu se știe cine a distrus cetatea, dar după aceea populația din așezarea din apropiere s-a mutat pe Valea Prutului¹⁰. În cele din urmă, T. Bălan nu a putut degaja volumul interior al turnului din cauza punctului de triangulație instalat acolo, dar a urmărit prezența unei curți pietruite în apropierea turnului și câteva detalii ale structurii¹¹.

Judecând după scrisorile păstrate în fondul personal al lui T. Bălan, acesta a colaborat cu generalul Radu Rosetti. În 11 iunie 1931, generalul i-a trimis lui T. Bălan o scrisoare oficială ca răspuns la o scrisoare trimisă anterior de la Cernăuți. Era vorba despre fotografia pe care istoricul a trimis-o la muzeu și care înfățișa intrarea trupelor ruse în Cernăuți, în 27 noiembrie 1914 (a doua invazie). Generalul Radu Rosetti a explicat că nu are legătură cu istoria militară a României, dar i-a mulțumit istoricului, întrucât o astfel de fotografie nu se afla în colecția muzeului. Pe de altă parte, l-a informat pe șeful săpăturilor despre decizia de a afișa pe un perete materialul din săpături, fotografiile și lucruri care, împreună, vor crea un minunat ansamblu expozițional¹².

Legătura dintre profesorul T. Bălan și conducerea Muzeului Militar din București s-a menținut și în anii 1940. În august sau începutul lui septembrie 1943, directorul muzeului, colonelul Gh. I. Popescu, l-a invitat pe omul de știință să coopereze la „Buletinul Muzeului Militar Național” și, dacă este posibil, să trimită un articol despre săpăturile de la cetatea Țețina pentru numărul 5 al publicației. S-a propus să depună articolul până în 15 septembrie sau să anunțe când poate trimite unul¹³. În perioada 29 septembrie – 1 octombrie 1935 urma să aibă loc la

⁸ „Die Ausgrabungen am Cecina. Möglichkeiten einer wertvollen Bereicherung unserer Landesgeschichte”, în „Czernowitzer Allgemeine Zeitung”, nr. 7350, 1 septembrie 1929, p.5.

⁹ „Istorychni doslidy na Bucovyni” („Studii istorice în Bucovina”), în „Chas. Nezalejnyi, bezpartiynyi chasopys”, ch. 271, 3 veresnya 1929, p. 3.

¹⁰ „Dr.”, „Se fac săpături la Țețina. Ce ne spune d. prof. Bălan”, în „Universul”, nr. 197, 28 august 1929, p. 6.

¹¹ Olexander Masan, *op. cit.*, p. 56.

¹² Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale (în continuare se va cita: S.J.S.A.N.), Fond *Teodor Bălan*, pachetul IV, nr. actului – 41, f. 1.

¹³ Idem, pachetul III, nr. actului – 98, f. 1.

Cernăuți al treilea congres arheologic, apoi era planificată pentru participanți, în 30 septembrie, o excursie la Țețina, care urma să fie condusă de T. Bălan. După aceasta, participanții la congres urmau să viziteze Șipenițul, unde turul urma să fie condus de C. E. Ambrojevici¹⁴.

Muntele Țețina a fost menționat sub diferite aspecte. În 1909 a fost publicată la Cernăuți cartea *Sihastrul de la Putna și alte povești*, de Osip Makovei. În general, aceste povești seamănă cu repovestiri ale poveștilor de istorie locală, pe care Volodymyr Antofiychuk le confirmă, făcând referire la autobiografia lui Osip Makovei și amintind de intenția acestuia de a scrie istoria Bucovinei¹⁵. Metoda de prezentare a istoriei regiunii în acest fel este interesantă, dar nu a fost implementată. Nu putem da multe exemple de astfel de lucrări, dar una dintre ele, probabil bine-cunoscută de mulți, aparține Selmei Lagerlöf, care a descris geografia Suediei într-o formă artistică în romanul pentru copii, *Nils Holgerssons uderbara resa genom Sverige (Minunata călătorie a lui Nils Holgerssons prin Suedia)*, apărut în 1906.

În povestea „La Cernăuți în trecere”, Osip Makovei face referire la actul dat negustorilor din Lviv de către domnitorul Alexandru cel Bun, în care apare menționat Cecin, care avea același statut ca vama din Cernăuți. Sarcina vameșului era să supravegheze trecerea de lângă Cernăuți. Acesta locuia într-un castel: „Castelul Cecen (acum oamenii spun Țețin) stătea nu departe de Cernăuți, pe un munte înalt – de pe el, într-o zi frumoasă, se vedea Muntele Negru”¹⁶.

O altă mențiune despre muntele Țețina a fost făcută în decembrie 1915 de Iancu Flondor, în *Memoriu privitor la fruntariile Bucovinei*, trimis șefului guvernului României, Ion I. C. Brătianu. Astfel, când a scris despre condițiile pentru posibila împărțire a Bucovinei, Iancu Flondor a acordat atenție posibilităților de apărare a teritoriului, inclusiv pe baza experienței din primul an al Marelui Război. El a considerat că linia râului Prut este profitabilă, ca linie eficientă de apărare, deoarece malul drept este mai înalt, în timp ce malul stâng – jos este amenințat constant de inundații, un obstacol absolut în calea inamicului. În contextul discuțiilor despre linia de apărare, Flondor a amintit de Muntele Țețina: „Cota 539 în apropierea Cernăuților, muntele Țețina, cu o înălțime absolută de peste 800 metri (în vremi trecute, cetate) e situat aproape în centrul liniei de apărare. Panta muntelui spre sud e absolut sigură contra focului artileriei dușmane și prin urmare foarte potrivită pentru depozite de muniții, armamente și rezerve”¹⁷. În timpul celei

¹⁴ „Al treilea congres de arheologie și numismatică în Cernăuți”, în „Universul”, nr. 265, 26 septembrie 1929, p. 6.

¹⁵ Volodymyr Antofiychuk, „Povernennya «Pustelnica z Putny»” („Întoarcerea «pustnicului de la Putna»”), în Osip Macovei, *Pustelnik z Putny i inshi opovidannya (Pustnicul de la Putna și alte povestiri)*, uporyadkuv., prymit., vstup. stattya V. Antofiychuca, Chernivtsi, Bucrec, 2019, p. 7.

¹⁶ Osip Macovei, *op. cit.*, p. 20.

¹⁷ Documentul este publicat în vol. *Iancu Flondor, Bucovina și România Mare: documente și scrisori*, ed. Andrei Popescu, pref. Mihail Neamțu, cuvânt înainte: Maria Ioana Miculescu, București, Editura Humanitas, 2017, p. 100.

de-a treia invazii ruse din anii Primului Război Mondial, pe Țețina a fost amplasată o baterie antiaeriană a rușilor.

Locul istoric a fost menționat imediat după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial în Europa. Într-o notă din paginile ziarului „Радянська Буковина” (Bucovina Sovietică), A. Iashchenko descrie cu entuziasm priveliștea care s-a deschis din munte și a prezentat istoria Țeținei ca o cetate construită de turci în secolul al XIV-lea, însă această informație istorică era eronată. Acest autor a susținut că locuitorii așezării au întemeiat Cernăuțiul. O parte a textului s-a referit la asistența rusească în lupta împotriva suedezilor și turcilor. În același timp, acest articol a oferit informații despre înființarea, la poalele muntelui, a unei case de creație și recreere pentru compozitori¹⁸. Într-adevăr, Țeținei i s-a acordat mai multă atenție în legătură cu un astfel de scop practic. În anii 1920, zona munților și a pădurii erau folosite pentru recreere și recuperare, conform recomandărilor medicilor. În 1930, aici funcționa o casă de odihnă de vară pentru tipografi, unde puteai sta o lună; o cameră cu un pat costa 800 de lei, iar o cameră cu două – trei paturi de la 1 500 de lei, preț în care era inclusă și mâncarea. Printre activități s-au numărat, în special, excursii la Prut, în zona satului Revna¹⁹. În anii 1930, activitățile acestei case de vacanță a tipografilor au fost promovate, având în vedere distanța scurtă de la stația de autobuz și oportunitățile oferite pentru a îmbunătăți starea de sănătate la o taxă accesibilă²⁰. În acești ani, pentru Cernăuți s-au folosit metode de recreere „bugetare”, drept care periferia orașului a devenit un loc de petrecere a timpului, în primul rând vara. De exemplu, într-unul din weekendurile de la sfârșitul lui iulie 1935, cum se consemna în presă, orașul era gol, pentru că aproximativ 30 000 de locuitori se recreau în pădure pe muntele Țețina și în alte păduri din jurul orașului²¹.

Dr. Volodymyr Zalozetskyi, care a locuit în zona Țeținului, a încercat, la începutul anilor 1930, să deschidă o cafenea pentru turiști într-o casă de la țară. Despre acesta a scris G. Drozdowski, făcând referire la schiatul de pe Muntele Țețina, Zalozetskyi fiind numit „întemeietorul schiului în Bucovina”²². Autorul povestește un eveniment legat de colinda lui V. Zalozetskyi, însoțit de doi prieteni (unul dintre ei fiind G. Drozdowski), în satul Roșa, în timp ce se întorcea dintr-o excursie la schi, și interpretarea imnului imperial austriac în Bucovina românească²³.

¹⁸ A. Yashchenko, „Tsetsin” („Țețina”), în „Радянська Буковина”, ch. 105 (599), 27 travnya 1945, p. 3.

¹⁹ „Naydeshevshe i nayvyhidnishe litnysko” („Cea mai ieftină și mai profitabilă casă de vară”), în „Chas. Nezalezhnyi, bezpartiinyi chasopys”, ch. 512, 2 lypnya 1930, p. 3.

²⁰ „Domivka drukariv na Tsetsyni” („Casa tipografilor din Țețina”), în „Chas. Nezalezhnyi chasopys”, ch. 1914, 20 lypnya 1935, p. 4.

²¹ „V nedilyu maije opustile” („Duminica este aproape gol orașul”), în „Chas. Nezalezhnyi chasopys”, ch. 1923, 31 lypnya 1935, p. 4.

²² Georg Drozdovskyi, *Todi v Chernitsyakh i dovkola. Spohady staroho avstriitsya (Atunci în Cernăuți și împrejurimi. Amintiri ale unui bătrân austriac)*, per., pislyam. ta glossarii Petra Rykhla, Chernivtsi, Knyhy XXI, 2019, p. 232.

²³ *Ibidem*, pp. 251–256.

Întors la Cernăuți, după iunie 1941, V. Zalozetskyi, care locuia acum în apartamentul de pe strada „Iancu Flondor”, nr. 31, a intrat în atenția poliției, fiind bănuțit că era implicat în organizația clandestină O.U.N. (Organizația Naționalistă Ucraineană). Cu toate acestea, ancheta a stabilit că acesta nu a participat la activități politice, deși era considerat un prieten al lui Iakiv Makokhin, pe care agentul de securitate îl numea un agent al Serviciului de Informații. Poliția a remarcat și contactele lui V. Zalozetskyicu iredentiștii ucraineni²⁴.

Completări cu privire la istoria cetății Țețina au venit în a doua jumătate a secolului al XX-lea, odată cu cercetările lui Borys Tymoshchuk. Lucrarea sa a fost legată de studiul teritoriului în timpul lucrărilor de construcție a unui turn de televiziune pe munte, ceea ce a permis cercetătorului să vorbească despre așezarea acestei părți a regiunii în diferite perioade istorice și să evalueze starea turnului. Borys Tymoshchuk a făcut și o presupunere cu privire la scopul fortificației de pe munte – turn de veghe. Cercetătorul a considerat că dispariția cetății a avut loc în a doua jumătate a secolului al XV-lea. Conform tehnicii de construire a zidurilor de piatră, el a considerat că ridicarea cetății Țețina s-a făcut în același timp cu cea a cetății Hotinului²⁵. Într-o altă publicație, Borys Tymoshchuk trage atenția nu numai asupra naturii fortificațiilor, ci și asupra faptului că cetatea era un centru administrativ. De asemenea, amintește de folosirea poalelor muntelui ca zonă de recreere încă din 1959, precum și de activitățile școlii forestiere de aici, destinate educației elevilor cu sănătate precară²⁶. În lucrarea publicată în 1982, Borys Tymoshchuk și-a exprimat opinia că turnul de piatră de pe Muntele Țețina a fost construit în ultima perioadă a existenței principatului Halici-Volhynia, la fel ca și cetatea Hotin. Cercetătorul îl caracterizează ca un turn de apărare (donjon) rotund, cu diametrul de 20 de metri, cu locuințe, deoarece în zidurile distruse au fost găsite coșuri de fum rotunde. Investigarea stratului de resturi de construcție a făcut posibilă descoperirea ceramicii din faza târzie a perioadei celei de-a doua jumătăți a secolelor al XIII-lea – al XIV-lea, precum și vârful unei săgeți de arbaletă din secolul al XIV-lea, ceea ce i-a permis lui Borys Tymoshchuk să dateze construcția turnului nu mai devreme de a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Prima mențiune scrisă datează, după cercetătorul Tymoshchuk, din 1395. În ceea ce privește sistemul de apărare al cetății Țețina, acesta este comparat cu sistemul de apărare al cetății Perebîcăuți. Cercetătorul atribuie construcția ambelor fortărețe, realizată în același timp, principelui din Halici, vorbește despre reconstrucția sistemului de apărare al cetății și consideră turnul ca având o structură tipică pentru principatul Halici-Volhynia²⁷. Un alt cercetător, Serhii Pivovarov, pe baza documentelor de arhivă din secolul al XIX-lea,

²⁴ A.S.R.C., Fond 30, *Inspectoratul Regional de Poliție Cernăuți*, inv. 4, d. 471, f. 467, 488.

²⁵ Borys Tymoshchuk, „Znakhidky na hori Tsetsyno” („Obiectele găsite pe Muntele Țețina”), în „Radyanska Bucovyna”, ch. 218 (4572), 2 lystopada 1960, p. 3.

²⁶ Idem, „Tsetsyno” („Țețina”), în „Bucovynske selo”, ch. 100, 3 lystopada 1962, p. 4.

²⁷ B. O. Tymoshchuk, *Davnyoruska Bucovyna (X - persha polovyna XIV st.)* (Bucovina veche ruteană, sec. al X-lea – prima jumătate a secolului al XIV-lea), Kyiv, Naukova dumka, 1982, pp. 97–98.

a adus contribuții referitoare la clarificarea vechimii și a scopului construirii cetății²⁸. Putem conchide că studiul cetății Țețina are o istorie lungă, existând diverse presupuneri despre contextul apariției, funcționării și distrugerii acesteia.

În general, Țețina a devenit un simbol pentru Cernăuți. Acest loc a dat un anumit impuls dezvoltării orașului de pe râul Prut, creându-se mitul, potrivit căruia jumătate din așezare a fost construită din piatra de la cetatea Țețina. Folosirea locului în scopuri practice a dus la pierderea memoriei acestuia.

Revolta Regimentului 113 Infanterie

Revolta Regimentului 113 Infanterie a fost un alt eveniment care a stârnit interesul locuitorilor orașului. Despre acesta a scris istoricul Charles Upson Clark, care a vizitat România în 1919. A ajuns la Cernăuți, a auzit doar ecouri ale acțiunii soldaților din Regimentul 113 Infanterie, despre care a scris că este rezultatul influenței ideilor bolșevice asupra ucrainenilor: „I had ocular demonstration of this evening of November 17, 1919, in Czernowitz; Ruthenian soldiers who formed half of a regiment newly formed by the Roumanians out of returned war prisoners from the Bucovina, were tampered with by local Bolshevistic sympathizers, who persuaded them to mutiny and return to their homes; they shot up the town, seized a train and were nearly home when overhauled. The Roumanian half of the same regiment remained loyal!”²⁹. În urma conversațiilor avute, inclusiv cu un jurnalist al unui ziar neromânesc, căruia nu i-a dat numele, Charles Upson Clark a considerat că există o serie de dificultăți pentru administrația românească din Bucovina. Cauzele acestei revolte erau legate de probleme financiare și apoi de bolșevism. Totodată, istoricul a fost surprins de faptul că în noiembrie 1919, în centrul Cernăuțului se aflau indicatoare cu nume germane de străzi (cu traduceri ucrainene și române tipărite cu caractere mai mici) sau că se păstrase denumirea germană a pieței, „Franz-Josefs”³⁰. Ulterior a fost informat despre noul nume al pieței, „Arboroasa”, exprimându-și surprinderea. Într-adevăr, în 20 februarie 1919, administrația de la Cernăuți a luat decizia de a redenumi piețele și străzile centrale. Astfel, piața și parcul de lângă fosta administrație regională au fost redenumite în „Grigore Ghica Vodă”, „Elizabetplatz” – „Vasile Alecsandri”, „Ringplatz” – „Unire”, „Ferdinandsplatz” – „Decebal”, „Rudolfsplatz” – „Dacia”, „Enzenberg Hauptstrasse” a devenit strada „Regele Ferdinand”, „Rathausstrasse” – strada „Iancu Flondor”, „Josefsgasse” – strada „Iancu Zotta”. Alte 16 străzi au fost redenumite ca urmare a acestei decizii³¹.

²⁸ Vezi Olexander Masan, *op. cit.*, pp.56-58.

²⁹ Charles Upson Clark, *Greater Roumania*, New York, DODD, MEAD AND COMPANY, 1922, p. 97.

³⁰ *Ibidem*, p. 95.

³¹ Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți (în continuare se va cita: A.S.R.C.), Fond 12, *Secretariatul Afacerilor Interne al Bucovinei, Cernăuți*, inv. 3, d. 298, f. 1.

După „operațiunea Pocuția”³², în Bucovina și nordul Basarabiei a rămas un număr destul de mare de unități. Zona de responsabilitate a Regimentului 29 Infanterie a fost districtul Atachi – Larga – Cășla – Cozariceni – Cășla Nedjimna. În aceeași regiune au activat și Regimentul 37 Infanterie, Regimentele 7 și 8 Călărași. La granița Basarabiei și Bucovinei se afla Divizia 1 de artilerie grea. Județul Cernăuți a fost împărțit între Regimentele 12 Artilerie și 17 Obuziere. Orașul Cernăuți se afla în zona de activitate a Regimentului 113 Infanterie, iar județele Cozmeni și Zastavna – a Regimentului 13 Infanterie. Județele Vijnița, Vășcăuți și Storojineț urmau să fie controlate de Regimentul 25 Infanterie, iar județele Rădăuți, Siret, Suceava, Gura-Humorului – de Regimentul 114 Infanterie³³.

Pe lângă problema propagandei antibolșevice, autoritățile au avut de-a face și cu dezertorii. Deși în iarna anului 1919 exista un proiect pentru serviciul în armata română, au existat dezertări, nivelul acestora fiind destul de ridicat, după cum reiese din ordinul Secretariatului Afacerilor Interne din 9 septembrie 1919, prin care s-a declarat că o sută de ucraineni și evrei din județele Cozmeni, Vășcăuți și Vijnița au dezertat din Regimentul 114 Infanterie din Rădăuți. Astfel, prefectii de județ, alături de jandarmerie, au primit ordinul de a căuta și a retrimite dezertorii la regiment³⁴.

Cel mai cunoscut eveniment legat de garnizoana Cernăuți în această perioadă a fost reprezentanța militarilor Regimentului 113 Infanterie, la care a participat majoritatea soldaților și subofițerilor. Începută la Cernăuți, luni, 17 noiembrie 1919, la ora 9 seara, aceasta s-a răspândit dincolo de limitele orașului. În cazarmă au rămas 430 de militari români, în timp ce masa principală, după ce și-a demontat armele, a intrat în oraș. Marea majoritate dintre ei erau ucraineni, după cum se arată într-o telegramă adresată ministrului Ion Nistor. În timpul încercării de a sechestra depozitele Regimentului 25, a avut loc un schimb de focuri și insurgenții s-au dispersat. Unii dintre ei au mers spre nord și au ajuns la Zastavna. Cealaltă parte din gară s-a urcat în trenul care pleca la ora 11 noaptea spre Ițcani. La stația Cozmin, au format un tren de două locomotive de abur și patru vagoane, cu care au ajuns cu succes la Dărmănești și s-au împrăștiat prin sate. Comandamentul Diviziei a luat măsuri imediate pentru a opri rebeliunea și a aresta participanții. În telegrama semnată de secretarul Mandicevschi se consemna că din aproape 2 000 de soldați, 1 500 au fost deja reținuți. În dimineața zilei de 18 noiembrie, unități ale Regimentului 13 din orașul Cozmeni au intrat în Cernăuți pentru a menține ordinea. Telegrama conținea și solicitarea maiorului Vasiliu de a trimite la Cernăuți 300 de jandarmi bine pregătiți³⁵. La o săptămână după aceste evenimente, „agentul 7” raporta superiorilor săi despre

³² „Operațiunea Pocuția” s-a desfășurat în perioada mai–august 1919, când trupele române conduse de generalul Iacob Zadik au intrat în Pocuția pentru a împiedica formarea unui coridor strategic între trupele bolșevice și cele ale regimului Béla Kun.

³³ A.S.C.R., Fond 12, *Secretariatul Afacerilor Interne al Bucovinei, Cernăuți*, inv. 1, d. 58, f. 3.

³⁴ *Ibidem*, inv. 1, d. 78, f. 8.

³⁵ *Ibidem*, Fond 6, *Biroul Prezidiului ministrului-delegat al Bucovinei*, inv. 1, d. 41, f. 1.

conversația cu informatorul Greenberg, care a spus că la prăvălia lui S. L. Steinmetz, socialistul dr. Friedmann, tinichigiul N. Tropper, Steinmetz și alții care au fost aici au vorbit cu bucurie despre eveniment și au remarcat că, dacă soldații ar fi deștepți, își vor lăsa armele și vor pleca acasă³⁶.

Ancheta asupra răscoalei a fost efectuată în perioada noiembrie – decembrie 1919, cu obligația unor raportări obligatorii către centru, inclusiv din partea comisarului regal. Astfel, s-a stabilit că liderul mișcării a fost F. Constantinescu, născut în Comănești; N. Ignătescu, originar din satul Părhăuți, era primul învinuit în organizarea răscoalei. Conform mărturiei lui Ignătescu, F. Constantinescu a primit cinci mii de lei de la un civil necunoscut pentru a aranja o conspirație în regiment. Identitatea acestui civil a putut fi stabilită doar după arestarea lui F. Constantinescu, precum și stabilirea faptului că a primit bani. În raportul privind interogatoriile din 25 și 26 noiembrie, aceștia și-au exprimat părerea că răscoala a început din cauza unor nemulțumiri legate de dificultățile serviciului, mâncare de slabă calitate, tratamente proaste. Cu toate acestea, s-a recunoscut că și soldații apropiați de sentimentele bolșevice, care se aflau la un moment dat pe frontul austriac, au jucat un rol. Totodată, s-a remarcat că este dificil să se stabilească identitatea celor care au participat la răscoală, întrucât nu toți cei care au ajuns la Cernăuți au fost înregistrați³⁷. În cadrul anchetei s-a folosit forța, au fost luate declarații militarilor care de fapt nu dețineau nicio informație, așa cum a fost cazul soldatului F. Cotruțe. Acesta a afirmat că în ziua de Sf. Dumitru era în cazarmă un civil îmbrăcat ca ofițer-șofer. Ancheta a stabilit că, în 26 noiembrie 1919, soldații Companiei a VIII-a (comandant, sublocotenentul Halip din Bucovina) și cei ai Companiei a XII-a (comandant, căpitan Dumitrescu din Regat) au început revolta. Cei care nu doreau să intre în rândurile rebelilor au fost terorizați. În plus, militarii Regimentului 113 Infanterie ar fi avut contacte cu militarii Batalionului „Moldova”³⁸. În 27 noiembrie, anchetatorul care se ocupa de acest caz a avut discuții cu soldații maghiari, care au regretat că s-au alăturat rebelilor. Un locuitor din Vorniceni, P. Gherghely, de profesie învățător, i-a condus pe unguri. Ancheta l-a stabilit pe soldatul A. Brodner drept lider al germanilor. Anchetatorul a remarcat că în 27 noiembrie nu s-au primit informații de la militari cu privire la faptul că nemulțumirile ar fi fost cauza revoltei, ceea ce a făcut imposibilă stabilirea adevăratei cauze. El considera că această problemă ar fi trebuit să facă obiectul unei anchete separate. Ofițerii și-au exprimat o opinie cu privire la posibilitatea unor influențe externe asupra soldaților. În același timp, anchetatorul a considerat că este posibilă implicarea forțelor externe, inclusiv a celor ucrainene, pentru a influența soldații regimentului. În ceea ce privește stabilirea motivelor răscoalei, a remarcat nemulțumiri față de serviciul militar, mai ales că soldații erau oboseți după anii de război și nu a

³⁶ *Ibidem*, Fond 119, *Departamentul special de siguranță, Cernăuți*, inv. 2, d. 1, f. 6.

³⁷ *Ibidem*, Fond 6, *Biroul Prezidiului ministrului-delegat al Bucovinei*, inv. 1, dos. 41, f. 2–3.

³⁸ *Ibidem*, f. 4–5.

fost de mirare că soldații s-au revoltat când au auzit de posibilitatea de a nu se întoarce acasă. Au existat, de asemenea, nemulțumiri în rândul militarilor batalionului de jandarmi legate de hrană și întreținere, lipsa de plată. În ceea ce privește manifestarea comportamentului bolșevic, dezertarea este menționată ca atare. Anchetatorul și-a exprimat și părerea că nemulțumirile se acumulasera de mult timp, exista posibilitatea de a începe revolta în septembrie, iar accesul la arme a fost considerat necesar pentru această acțiune. Dezertorii au fost împărțiți pe naționalități și, în același timp, s-a remarcat un nivel ridicat de respingere a românilor de către maghiari. Potrivit zvonurilor, comanda Diviziei avea o anumită atitudine față de ofițerii bucovineni, care a fost considerată și unul dintre motivele răscoalei. De asemenea, anchetatorul D. Popescu a remarcat că Ignătescu, Belușec și Slavic, care au fost interogați de el, aveau urme de bătaii vechi. Acesta a recunoscut că, în urma anchetei, concluziile sale au fost oarecum părtinitoare, fiind influențate de propriile impresii asupra situației din regiment³⁹.

În 28 noiembrie a fost reținut F. Constantinescu. S-a stabilit că în ajunul revoltei, ungurii au discutat problema slujbei în prezența lui Fodor Marcus și și-a exprimat părerea că este imposibil pentru că nu cunoșteau limba și scrisul, pentru că mâncarea era proastă. Rolul caporalului P. Gherghely a fost definit diferit, pe de o parte se spunea că a notat cererile maghiarilor, pentru a fi distribuite soldaților, pe de altă parte, după cum a explicat el însuși, era vorba de înregistrarea unei viitoare plângeri. În timpul interviului cu soldatul G. Nuțuleac s-a stabilit că soldatul V. Holubașenco a vorbit despre dorința lui de a merge în Ucraina. Asemenea intenții au fost explicate de întâlnirea lui V. Holubașenco cu fostul său comandant, locotenent Bemco, care l-a sfătuit să meargă cu el. În același timp, V. Holubașenco a fost sfătuit să-l contacteze pe căpitanul Țurcanovici și consulul Republicii Populare Ucrainene, M. Dohomila, în problema trecerii în Ucraina⁴⁰. Ancheta a oferit noi dovezi, una dintre ele fiind scrisoarea Anei Boguș de la Sadova către N. Ignătescu, obținută ca urmare a percheziției ordonate de maiorul Petrescu⁴¹. S-a stabilit că au avut loc pregătiri pentru răscoală, cu ajutorul unui anumit număr de persoane. În special, semnalul ar fi trebuit să fie împușcarea soldatului F. Cotruțe. Cu câteva zile înainte, soldații au discutat la cantină că ceva era pe cale să se întâmple. Maiorul Petrescu, care a întreprins și acțiuni de investigație, i-a spus lui D. Popescu că pentru spectacol au fost pregătite cartușele în timpul șederii militarilor în orașul Siret, aceștia având sarcina de a menține ordinea în timpul alegerilor parlamentare și unde a fost staționat soldatul lui Constantinescu. Cu această ocazie, maiorul Petrescu a mai relatat că 250 de cartușe au fost predate de portarul școlii de pe lângă biserica catolică din orașul Siret. O altă versiune a venit de la un soldat al lui Verega, care a declarat că a furat cartușe de la Regimentul Ulan și a dat cinci dintre

³⁹ *Ibidem*, f. 6–8.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 10, 11.

⁴¹ *Ibidem*, f. 12.

ele unui soldat, Iepure. Acesta din urmă le-a predat soldatului Nimigean la începutul răscoalei. Soldatul deja amintit, Verega, a declarat sub jurământ că răscoala nu a fost spontană, ci a fost pregătită din timp. Soldatul Nimigean a luat cunoștință de discurs în seara zilei de 17 noiembrie, după ce a ascultat conversațiile dintre soldați. Au existat și destule zvonuri printre soldați. În ajunul zilei de 15 noiembrie, A. Heinrich a anunțat în rândul germanilor despre necesitatea părăsirii cazarmii, idee susținută și de soldatul A. Brodner. Ca urmare a răscoalei, soldatul C. Melniciuc s-a întors la Horoșăuți, alături de soldații T. Rusnac, I. Moroz, M. Melniciuc și P. Ivasiuc, ocazie cu care au fost distruse posturile de jandarmerie din satele Horoșăuți și Dobronăuți. P. Havryliuc, S. Stachiriuk, N. Oreniuc, N. Țurcan, I. Gelec, G. Stachiriuk, N. Fuștei, L. Dascaluc au vizitat sediul postului de jandarmi Horoșăuți, în timp ce sătenii au stat pe stradă, ca în timpul unei nunți⁴².

Locotenentul T. Munteanu, comandantul Companiei a IX-a, i-a mărturisit anchetatorului că, în seara zilei de 17 noiembrie, soldatul Strugariu i-a spus că a primit sarcina de la un militar al unei alte Companii să informeze pe alții despre manifestarea care va are loc seara. Împreună, au stabilit că era vorba despre un militar al Companiei a V-a, N. Turkiniewicz, pe care locotenentul l-a interogat de mai multe ori și, fără să afle nimic, l-a trimis la celula de izolare. Rezultatul a fost raportat ofițerului de gardă și când aceștia urmau să ia măsuri, au auzit împușcături de semnalizare. Locotenentul T. Munteanu s-a întors în Companie și a găsit pe majoritatea oamenilor, cu excepția maghiarilor, dezbrăcați și ridicați din paturi. Mergea din cameră în cameră și le spunea oamenilor să rămână pe loc. Totuși, din Compania sa au rămas doar 39 de soldați, în timp ce 170 au mers cu rebelii. Aceștia erau unguri și cei care locuiau în camere cu unguri. Caporalul P. Gherghely a fost acuzat că știa rolul semnalului și l-a instruit pe Ilasz Toma să informeze și alți militari despre revoltă. În cele din urmă, raportul de anchetă din 11 și 12 decembrie 1919 a stabilit că F. Constantinescu și N. Ignătescu au condus revolta. De asemenea, se pregăteau să masacreze ofițerii.

În Compania a XI-a, ucraineanul Gheorghe Nuțuleac, devenit liderul rebelilor, i-a dat soldatului Cotruță cartușe spre păstrare. Incitarea a avut un rol, precum și informarea despre plecarea a 190 de jandarmi din unitate și trimiterea lor acasă. Soldatul N. I. Pendriuc a mers la Iurcăuți, unde i s-au alăturat a doua zi I. Haras și V. Timirivski. De la unul dintre aceștia a aflat despre distrugerea postului de jandarmerie din Horoșăuți și a primit o ofertă de a distruge postul de jandarmerie din Iurcăuți. În cele din urmă, N. I. Pendriuc, N. D. Pendriuc, I. Haras, Blahome, D. Popadiuc au dezarmat postul de jandarmi și au escortat jandarmii în satul Verbăuți⁴³.

Între timp, în decembrie, ancheta a încercat să stabilească identitatea civilului cu care, conform mărturiei, Constantinescu și Ignătescu au purtat duminică o

⁴² *Ibidem*, f. 17, 19, 20, 21, 22; Fond 119, *Departamentul special de siguranță, Cernăuți*, inv. 2, d. 1, f. 38.

⁴³ *Ibidem*, Fond 6, *Biroul Prezidiului ministrului-delegat al Bucovinei*, inv. 1, d. 41, f. 23, 29.

conversație. În timpul interogatoriului a fost folosită forța, ceea ce a dus la modificarea mărturiei, astfel că anchetatorul a admis că bătaia nu dă un rezultat exact. În ceea ce privește ideea organizării răscoalei, au existat mărturii ale lui Constantinescu și Ignătescu, fiecare atribuind supremația celuilalt, însă Ignătescu a recunoscut că ideea răscoalei a fost a sa. Mărturia despre Ignătescuși Constantinescu a fost, după cum s-a admis, că atunci când Ignătescu a început răscoala, liderii altor grupuri se aflau în cazarmă. De fapt, în 23 decembrie, s-a creat impresia că starea de spirit a soldaților, care aveau câțiva ani de război în spate, a jucat un anumit rol. S-a ajuns la concluzia că nu toți soldații au fost vinovați de revoltă. Drept urmare, au apărut patru categorii de vinovați, care includeau purtătorii ideii, adevărații executanți ai planului (conducătorii, cei care au știut, dar nu au raportat), liderii pasivi, atrași în răscoală cu forța⁴⁴. Încheierea oficială a anchetei din 27 decembrie conținea nume și categorii specifice de acuzații. Atunci s-a decis să fie puși sub acuzație 130–140 de oameni. Printre ei, „autori morali” – Gherghely, Kovacz (unguri), A. Heinrich, A. Brodner (germani), Holubașenco, Nuțuleac (ucraineni); capii au fost Ignătescu, Constantinescu, Maieran, Cotruțe (români), Bielușec, Dmetriuc (ucraineni)⁴⁵. Ieșirea soldaților în oraș a fost însoțită de împușcături. Conform mărturiei caporalului C. Nițulescu, în stația Grădină Publică, un grup de 200 de militari, la sfatul unui feroviar, a pătruns în casa de bilete. Era vorba despre retragerea unui milion lei de la casa de marcat. Soldații lui Ignătescu, Bielușec și Timiuk îl căutau pe comandantul militar al stației⁴⁶.

Deși răscoala soldaților Regimentului 113 Infanterie nu a avut rezultate notabile pentru regiune și oraș, a atras totuși atenția locuitorilor săi. Astfel, printre aceștia s-au răspândit zvonuri despre bătăile constante ale soldaților din regiment, care au avut loc în primul rând cu dezertorii returnați în unitate. Zvonurile au fost completate cu informații despre moartea a 40 de soldați din cauza bătăilor. De asemenea, în 15 noiembrie 1919, printre locuitorii orașului se răspândeau zvonuri despre nemulțumirile soldaților⁴⁷.

Acțiunile militarilor care vizau reținerea insurgenților au fost de altă natură. Se știe că 50 de soldați au coborât din tren în Dărmănești și au mers pe jos în direcția Ițcani. Un pluton de soldați din Regimentul 114 a fost trimis să-i intercepteze. A avut loc o încăierare între Ițcani și Dărmănești, în timpul căreia un soldat, Tofan, din Bosanci, a fost împușcat și cinci soldați au fost răniți. Restul grupului a fost reținut și dus la Suceava. Un grup de rebeli a fost condus de caporalul Gh. Croitoriu din Compania a XI-a⁴⁸. Este posibil ca zvonurile despre bătăi ale soldaților și decese în urma bătăilor să fi devenit motivul vizitei la regiment, la începutul lunii decembrie, a deputaților George Băncescu și Norbert Kipper. A fost întocmit un act

⁴⁴ *Ibidem*, f. 29 verso – 32.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 34.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 34.

⁴⁷ *Ibidem*, Fond 119, *Departamentul special de siguranță, Cernăuți*, inv. 2, d. 1, f. 26.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 27.

despre prezența unor urme de bătăi asupra mai multor militari. Unul dintre ei avea chiar urechi degerate, în timp ce altul a susținut că a fost lovit, în 17 noiembrie, cu o pușcă, atunci când a ieșit pe hol. Întrucât deputații se aflau în cazarmă în timpul cinei, se puteau asigura că mâncarea soldaților era suficientă și de bună calitate. În ceea ce privește hrana arestaților, s-a reținut că aceștia au primit o jumătate de porție. Generalul Iacob Zadik i-a însoțit pe deputați, care au declarat că niciunul dintre arestați nu a murit în acest timp. În ceea ce privește decesele soldaților, s-a reținut că Tofan Lazer, Petruniac Teodor și Bebec Dumitru au murit în urma rănilor cauzate de lovituri de armă, în timpul urmăririi rebelilor. Un alt soldat, Timiak Ilie, s-a împușcat acasă, în Calafindești. De asemenea, 11 militari au fost răniți, dintre care nouă au fost tratați în unitate, unul în spital și încă unul a fost internat la Spitalul Central din Cernăuți. 111 soldați au fost ținuti în arest, printre aceștia și persoane bolnave. 202 soldați au fost, de asemenea, cercetați în spații separate ale batalionului. Referatul privind starea lor de sănătate a fost făcut de medicul-șef al diviziei, colonel Gafencu⁴⁹.

Materialele pregătite au făcut posibilă aducerea cauzei în judecată. Curtea militară trebuia să se întrunească între 17 și 29 februarie 1920 în sala de conferințe a Regimentului 113 Infanterie⁵⁰. În cele din urmă, verdictul instanței a fost anunțat în 12 martie 1920, pentru a elimina zvonurile și relatările false din presă⁵¹. După o audiere de două săptămâni, șapte instigatori și lideri ai revoltei au fost condamnați la moarte. Secretarul-șef Mandicevski l-a informat pe ministrul-delegat al Bucovinei, I. Nistor, despre această decizie printr-o telegramă, indicând numele acestor condamnați: Anton Brodner, Alfred Heinrich, Petre Gherghely, sergent Gheorghe Nuțuleac, Nicolai Ignătescu, Vasile Demetriuk, Petru Luceac. Trei persoane, caporalul F. Constantinescu, soldații I. Bielușec și S. Popescu, au primit 20 de ani de muncă silnică, cu privarea de gradul militar. Patru au fost condamnați la 15 ani, doi la 13 ani, patru la 12 ani, nouă până la 10 ani de muncă silnică și privarea de gradul militar. Restul condamnaților (106 persoane) au primit diferite pedepse de închisoare corecțională de la opt ani la un an. Doi au fost condamnați la o lună de închisoare, iar pedepsele lui R. Neuman, V. Pendriuc, Ș. Popovici, N. Matko erau justificate⁵².

Atât cei condamnați la moarte, cât și unii dintre ceilalți condamnați au făcut apel la hotărârea judecătorească. Chiar înainte de sosirea deciziei asupra apelului, ministrul Bucovinei a fost înștiințat de înlocuirea sentinței lui A. Brodner, comunicându-se rudelor că este necesar să aștepte un răspuns oficial la contestație⁵³. Ziarul „Робітник” (Muncitorul) a consemnat întâlnirea senatorului G. Grigorovici

⁴⁹ *Ibidem*, Fond 6, Biroul Prezidiului ministrului-delegat al Bucovinei, inv. 1, d. 41, f. 35–36.

⁵⁰ „Procesul revoltanților din Reg. 113”, în „Glasul Bucovinei”, nr. 356, 20 februarie 1920, p. 3.

⁵¹ „Comunicatul Comandamentului Diviziei a 8-a”, în „Glasul Bucovinei”, nr. 374, 20 februarie 1920, p. 3.

⁵² A.S.R.C., Fond 119, Departamentul special de siguranță, Cernăuți, inv. 2, d. 1, f. 62–63.

⁵³ *Ibidem*, Fond 6, Biroul Prezidiului ministrului-delegat al Bucovinei, inv. 1, d. 383, f. 1.

cu ministrul de Război, generalul Rășcanu, timp în care ministrul a făcut o declarație despre posibilitatea amnistiei pentru soldații arestați ai regimentului⁵⁴. Cu toate acestea, anunțul amnistiei a apărut abia în noiembrie 1921. Astfel, în „Monitorul Oficial” din 11 noiembrie se spunea că pedepsele de patru ani (39 de condamnați) au fost reduse la doi ani, cele de cinci ani (34 de condamnați) au fost reduse la doi ani și jumătate, iar cele de șase ani (nouă condamnați) la trei ani. Amnistia s-a aplicat și lui Oniga Teodor, Luceac Mihai și Bogoș Mainhard, care au fost condamnați la zece ani și D. Ciubotaru, condamnat la șapte ani⁵⁵. Au fost luate măsuri pentru arestarea dezertorilor care se ascundeau în orași și a fost monitorizată starea de spirit a soldaților din Regimentul 113 Infanterie.

Cunoașterea evenimentelor legate de răscoala Regimentului 113 Infanterie într-o scriere de popularizare pentru cetățenii din Cernăuți, îndepărtată în timp de la desfășurarea evenimentelor, a avut loc prima dată prin ziarul „Радянська Буковина”, în 1949. La acea vreme, informația era construită pe baza unui dosar de arhivă, dar conținea elemente de promovare a rezultatelor impactului evenimentelor din Rusia asupra soldaților bucovineni. În același timp, articolul conținea câteva erori de nume și numere⁵⁶. Puțin mai târziu a apărut o altă publicație, înaintată de un comunist ilegalist, B. Katz. Autorul articolului a pus în legătură evenimentele din 1919 cu evenimentele vremii sale, promovând ideile comuniste. În același timp, descrierea acțiunilor insurgenților a căpătat o anumită culoare revoluționară, apropiată ca amploare de evenimentele din Rusia bolșevică. Totodată, s-a făcut o precizare privind revizuirea pedepsei și executarea pedepsei cu moartea doar pentru două persoane, în decembrie 1920⁵⁷. Într-o formă literară, evenimentele răscoalei au fost descrise de M. Revutski și O. Pereidenko, făcându-l pe unul dintre fondatorii organizației clandestine comuniste din Bucovina, F. Albota (Savciuc), participant la evenimentele de propagandă organizate pentru soldați. Revolta în sine este descrisă ca un act organizat pentru a trece Nistrul și a se alătura bolșevicilor⁵⁸. Din punct de vedere științific, evenimentele răscoalei au fost descrise mai clar de V. Kurylo, care le-a evaluat ca fiind o consecință a activităților unei organizații militare a cărei intenție era să răspândească răscoala în toată Bucovina⁵⁹. Îngeneral, în aprecierea

⁵⁴ „Amnestiya 113 reg.” („Amnistiere pentru reg. 113”), în „Robitnyk. Orhan ukraïnskoï sotsiyal-demokratychnoi partii na Bucovyni”, ch. 2 (78), 13 sichnya 1921, p. 4.

⁵⁵ „Amnestiya dlya 113 polku” („Amnistiere pentru reg. 113”), în „Robitnyk. Orhan ukraïnskoï sotsiyal-demokratychnoi partii na Bucovyni”, ch. 45 (121), 17 lystopada 1921, p. 3.

⁵⁶ Yakov Konovalov, „Povstannya 113-ho polka. Iz materialiv Chernivetskoho derzhavnoho arkhivu” („Răscoala Regimentului 113. Din materialele Arhivei de Stat din Cernăuți”), în „Radyanska Bucovyna”, ch. 226 (1754), 15 lystopada 1949, p. 3.

⁵⁷ Bernhard Kats, „Slavna storinka istorii” („O pagină glorioasă a istoriei”), în „Radyanska Bucovyna”, ch. 233 (4331), 27 lystopada 1959, p. 3.

⁵⁸ M. Revutskyi, O. Pereyidenco, „Zv'yazkovyi Filaret Savchuk” („Mesagerul Filaret Sauciuc”), în „Radyanska Bucovyna”, ch. 184 (6079), 20 veresnya 1966, p. 3.

⁵⁹ V. M. Kurylo, *Vplyv Velykoi Zhovtnevoi sotsialistychnoi revolyutsii na rozvytok revolyutsiinoho rukhu na Bucovyni (Influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie asupra dezvoltării mișcării revoluționare din Bucovina)*, Chernivtsi, 1973, pp. 117–120.

răscoalei în sine, trebuie să remarcăm că aceasta a fost cauzată de nemulțumirea față de condițiile de serviciu ale soldaților care trecuseră deja prin Războiul Mondial, precum și de agitația unor persoane neidentificate, care au incitat la răscoală.

În drum spre Palestina, și nu numai. Repatriați și refugiați în Bucovina

Ideile lui T. Herzl despre crearea unui stat evreiesc au fost prezentate în timpul primului congres sionist de la Basel (1897), ca răspuns la schimbarea formelor de antisemitism din Europa. Congresul a stabilit bazele politice și organizatorice ale mișcării sioniste, având ca scop principal crearea unui stat național evreiesc în Palestina, pe atunci parte a Imperiului Otoman. Viziunea lui Herzl asupra locului statului evreiesc, a cărei existență trebuia să rezolve „chestiunea evreiască” în Europa, a întâmpinat obstacole, deoarece reinstalarea evreilor în Palestina era văzută ca o soluție greu de pus în practică în Europa de Est. În lucrarea sa, *Statul evreiesc*, Herzl a susținut că de pe urma creării unui astfel de stat ar beneficia nu atât evreii, cât toată lumea din Europa, pentru că atunci problema antisemitismului va dispărea, iar statele din care evreii vor pleca ar începe să prospere. Herzl considera că evreii din întreaga lume sunt un singur popor și că aceștia au dreptul de a avea un stat. Cu toate acestea, la sfârșitul secolului al XIX-lea realizarea acestei idei era considerată imposibilă⁶⁰. Manifestul lui T. Herzl a produs o schimbare radicală în gândirea sioniștilor, acesta fiind completat și consolidat prin deciziile congresului din 1897, deoarece acum s-a recunoscut că scopul sionismului este crearea unui stat pentru poporul evreiesc în Palestina și a fost elaborat un program de acțiuni pentru atingerea acestui obiectiv. S-a propus, de asemenea, crearea unei universități și a unui Fond Național Evreiesc, cu scopul inițial de a cumpăra pământ în Palestina, aflată sub dominația turcească⁶¹. Ideea înființării unei universități la Ierusalim, care să fie construită în termen de cinci ani, a fost dezbătută în congresele sioniste ulterioare⁶².

T. Herzl a vizitat Palestina pentru prima dată după congresul de la Basel, înainte de a încerca să obțină sprijinul lui Wilhelm al II-lea pentru crearea unui stat evreiesc. Cu toate acestea, nu a fost posibil să se realizeze ceea ce era de așteptat⁶³. Pogromul de la Chișinău din 1903 i-a întărit lui T. Herzl ideea că evreii trebuie să aibă propriul stat⁶⁴. Una dintre căile de ieșire din această situație a fost considerată a fi ideea lui Ahad Ha'am despre crearea unei colonii evreiești în Palestina, care să devină un fel de centru spiritual pentru evrei. Între timp, susținătorii lui T. Herzl și

⁶⁰ Daniel Gordis, *Izrail. Istoriya vidrodjennya natsii (Israel. Istoria renașterii națiunii)*, per. z anhl. Mykola Klymchuk, Kyiv, Nash Format, 2021, pp. 22–29.

⁶¹ *Ibidem*, p. 32.

⁶² *Ibidem*, p. 93.

⁶³ *Ibidem*, p. 34.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 51.

Ahad Ha'am au venit în Palestina⁶⁵, unde au încercat să pună în aplicare ideile lui A. D. Gordon privind întoarcerea evreilor la natură, cu accent pe munca manuală și pe legătura directă cu pământul într-o formă de comunitate colectivă – kibutz⁶⁶.

În timpul Primului Război Mondial, Anglia și Franța, având în vedere viitorul Imperiului Otoman și al regiunii Orientului Mijlociu, au început să ia în considerare împărțirea acestei zone. Deciziile adoptate de cele două puteri au stârnit îngrijorări în rândul sioniștilor, care se temeau că acestea ar putea duce la consolidarea supremației britanice asupra Palestinei. În același timp, un mic grup de evrei a decis să ia parte la eliberarea Palestinei de sub turci⁶⁷. În etapa finală a Primului Război Mondial, evreii palestinieni au încercat să se alătore britanicilor și au devenit voluntari în Legiunea evreiască (fondată în 1917, ca parte a unui acord între britanici și sioniști, în scopul de a înrola evrei din diverse părți ale lumii în lupta împotriva Imperiului Otoman), considerându-i pe aceștia ca parteneri în susținerea cauzei lor – apărarea drepturilor evreilor asupra Palestinei. În parte, motivul alăturării armatei a fost conștientizarea că „au venit vremurile mesianice”, așa cum scria V. Zhabotynskyi. În plus, evreii palestinieni au creat o rețea de spionaj pentru a-i ajuta pe britanici în 1917. În același timp, în ultimele luni ale Războiului Mondial, zvonurile despre amenințarea asimilării au început să se răspândească în Palestina în rândul unei părți a populației evreiești⁶⁸. În 1919, contingentul evreu constituia majoritatea forțelor de ocupație britanice din Palestina, deși, conform lui V. Zhabotynskyi, aceste forțe (care numărau cinci mii de soldați) nu erau suficiente pentru a cuceri Palestina. În plus, din 1919 începe confruntarea cu arabii⁶⁹. În același timp, ideea despre necesitatea construirii Palestinei a început să se răspândească printre foștii legionari, care se confruntau cu o interdicție impusă de autoritățile britanice. Drept urmare, a început procesul de demobilizare a legiunii, iar în 1920 au rămas în serviciu doar 400 de soldați. Acest context a dus la izbucnirea pogromului de Paște din 1920 în Ierusalim⁷⁰.

În perioada postbelică sunt în creștere activitățile sioniștilor revizioniști, care urmăresc să creeze un nou tip de evreu, un cetățean care trebuia să acționeze împreună cu alții pentru a atinge un scop comun – crearea statului evreiesc. Pentru aceasta era nevoie, în primul rând, de o majoritate evreiască în Palestina⁷¹. Lucrările pentru repatrierea liberă și activitatea de colonizare au început efectiv, în timp ce evreii, mai mult decât arabii, îndeplineau cerințele educaționale necesare pentru a fi admiși la alegerile parlamentare⁷².

⁶⁵ *Ibidem*, pp.56–57.

⁶⁶ *Ibidem*, pp. 60–61.

⁶⁷ *Ibidem*, pp. 87, 89.

⁶⁸ Pentru detalii vezi: Volodymyr Zhabotynskyi, *Zdobuty derjavu Izrail (Pentru a câștiga statul Israel)*, per. z ros. K. Garanchevskoi, Kyiv, Vydavetsi Oleksii Beshulya, 2023, pp. 227–234.

⁶⁹ *Ibidem*, pp. 259–261.

⁷⁰ *Ibidem*, pp. 276–277.

⁷¹ *Ibidem*, pp. 307–315.

⁷² *Ibidem*, p. 385.

După încheierea războiului și explozia antisemitismului în Europa, în perioada 1919–1923 au sosit în Palestina 35 000 de evrei. Aceștia au început să creeze instituții sociale în vederea înființării unui stat evreiesc independent. Majoritatea dintre ei au început să lucreze pământul⁷³. Tot în această perioadă au avut loc manifestări de violență în Ierusalim (aprilie 1920) între comunitățile arabă și evreiască, ceea ce l-a determinat pe V. Zhabotynskyi să considere că arabii trebuie forțați să ajungă la o înțelegere cu evreii. Arabii au continuat să comită acte violente, iar în august 1929 a avut loc un pogrom în Hebron, care a dus la crearea unor grupuri de autoapărare⁷⁴.

Încercările tinerilor evrei din Europa de a ajunge în Palestina au avut loc în perioada crizei economice mondiale. În aprilie 1932 s-a primit la Cernăuți o scrisoare de informare despre reținerea în portul Constanța a unor cetățeni polonezi în vârstă de 16–20 de ani, care au încercat să evadeze în secret din România cu vaporul „Dacia” pentru a ajunge în Palestina. Bucovina era indirect legată de aceste persoane, deoarece se credea că ele s-au mutat în secret pe teritoriul României prin punctul de frontieră din Grigore Ghica Vodă, împreună cu un grup de turiști polonezi. Încălcarea frontierei în acest fel a devenit motivul cercetării poliției⁷⁵. În 13 aprilie 1932, poliția din Cernăuți a primit de la Constanța protocolul de cercetare a cazului trecerii secrete a frontierei. Din cauza șomajului și a lipsei mijloacelor de trai, tinerii au încercat să treacă frontiera ilegal, întrucât nu aveau fonduri pentru a cumpăra pașapoarte și bilete. În timpul controlului de frontieră și a biletelor, aceștia se ascundeau printre pasageri, pe sub băncile din vagoane, unii s-au așezat pe treptele vagoanelor, iar alții au alergat din vagon în vagon⁷⁶.

În scrisoarea Direcției Generale a Poliției București erau menționate 18 persoane care au fost reținute la Constanța, în timp ce pe lista întocmită pentru protocolul de la Constanța au fost menționate 33 de persoane, cu vârste cuprinse între 14 și 32 de ani, care au sosit cu un grup de turiști cu trenul direct din Polonia. O parte semnificativă dintre deținuți era din Varșovia, restul din Lublin, Płocin, Sokolow, Łódź ș.a. În protocol a fost menționat unul dintre motivele acestei emigrări – evadarea din cauza șomajului. Alte explicații pentru trecerea secretă a frontierei erau legate de lipsa fondurilor pentru cumpărarea unui bilet și a unui pașaport. La punctul de trecere a frontierei Grigore Ghica Voda, polițiștii de frontieră au verificat doar pașapoartele, nu și identitatea proprietarilor. După reținere, toate cele 33 de persoane arestate au depus o declarație de recunoaștere a trecerii ilegale a frontierei. Motivul lipsei unui control strict a fost explicat în declarație prin faptul că acest tren era unul special și toate pașapoartele au fost predate pentru vize poliției de frontieră, atât pe partea poloneză, cât și pe cea română. S-a recunoscut că, după colectarea pașapoartelor,

⁷³ Daniel Gordis, *op. cit.*, pp. 93–94.

⁷⁴ *Ibidem*, pp. 96–101.

⁷⁵ A.S.R.C., Fond 30, *Inspectoratul Regional de Poliție Cernăuți*, inv. 1, d. 149, f. 10, 11.

⁷⁶ *Ibidem*, f. 12.

călătorii erau lăsați nesupravegheați și puteau face tot ce doreau⁷⁷. În legătură cu acest incident, la sediul de poliție al punctului de frontieră Grigore Ghica Vodă a fost un protocol în care se specificau următoarele: în 13 aprilie 1932, au trecut frontiera 33 de persoane, într-un tren turistic pentru 386 de turiști, iar taxatorul trenului, Șitlover, le-a oferit ajutor călătorilor; controlul a fost efectuat de un grup de opt polițiști cu experiență, polonezi și români, care cunoșteau toate ascunzișurile posibile, astfel că persoanele reținute ar fi putut pătrunde în țară printr-un alt punct. Deși la punctul de trecere a frontierei Grigore Ghica Voda nu s-au constatat fapte similare de pătrundere secretă, se lua în considerare posibilitatea pedepsirii funcționarilor care dețineau controlul în acea zi. Oficialii înșiși, comisarul adjunct G. Herendel, comisarul adjunct V. Baloșescu, traducătorul D. Onciu, agentul de poliție R. Weiss, au afirmat că lipsa obligației deținerii unui document de călătorie la frontieră este o declarație falsă, pentru a evita responsabilitatea în fața legii. De asemenea, s-a afirmat că deținuții nu puteau fi în tren în timpul controlului, ci s-au deplasat prin alte locuri ilegale și se puteau aștepta la un tren de excursie ajuns deja pe teritoriul românesc⁷⁸. Au rămas destul de multe întrebări fără răspuns în acest caz. În această perioadă au avut loc mai multe încercări de a intra în secret pe teritoriul Palestinei.

Deși acest caz a fost legat de Cernăuți doar prin ordinele de investigare a faptului, totuși, câțiva ani mai târziu, orașul a fost menționat în legătură cu punctele de trecere a frontierei. Ziarul „Час” (Timpul) a publicat, în 1 august 1935, un reportaj despre aterizarea pe aeroportul Cernăuți a unui avion german cu destinația Istanbul. La bordul avionului se aflau trei persoane, însă toate problemele au fost rezolvate într-un sfert de oră⁷⁹. În aceeași perioadă, ziarul „Universul”, a relatat despre aterizarea pe aeroportul Băneasa, la ora 14.30, a unui avion german, declarat avion turistic. Totuși, lucrătorii aeroportului au avut nelămuriri după ce au descoperit două turnulețe de mitraliere, posibilitatea instalării echipamentelor de cameră și a unui radio. Echipajul era format din căpitanul-inginer Robert Untucht, mecanicul-șef Iosef Katmarek și mecanicul Heinrich Pflänging. Imediat după aterizare, Mănescu, șeful de trafic al aeroportului, a întrebat piloții despre permisiunea de a zbură prin România și a aflat de lipsa documentelor, de aceea intenționa să cerceteze avionul. Cazul a necesitat prezența unor înalți oficiali, motiv pentru care directorul aviației civile, comandantul S. Rădulescu și comandantul Mincu, au ajuns la aeroport. De la Constanța era așteptat să sosească și subsecretarul de stat Caranfil, pentru a investiga incidentul. Între timp, în capitală era căutat Karol Bleimaier, pentru a fi întrebat despre piloți, însă acesta nu a fost găsit⁸⁰. A doua zi, în ziar a apărut un nou raport, în care se preciza că această aeronavă este un avion german de vânătoare (model

⁷⁷ *Ibidem*, f. 13.

⁷⁸ *Ibidem*, f. 14, 15, 75.

⁷⁹ „Nimetskyi litak v Chernivtsyakh” („Avion german la Cernăuți”), În „Час. Nazalejnyi chasopys”, ch. 1924 („Selyanske chyslo”, ch. 351), 1 serpnya 1935, p. 4.

⁸⁰ „Un avion militar german a aterizat la Băneasa”, în „Universul”, nr. 209, 1 august 1935, p. 1.

Heinkel He 70) și se menționa că Germania a semnat, în 13 octombrie 1919, la Paris, convenția care permitea zboruri ale aviației turistice fără permise speciale în țările semnatare. Piloții germani trebuiau însă să aibă permisiunea de a zbura, deoarece avionul lor turistic a fost proiectat ca unul militar. În plus, permisiunea de a survola România trebuia însoțită de un acord cu Statul Major. Situația s-a îmbunătățit când avionul a aterizat la Cernăuți, unde echipamentul de bord a fost sigilat. Soarta ulterioară a zborului a fost decisă de subsecretarul de stat N. Caranfil și de un reprezentant al misiunii germane. În final, s-a acordat permisiunea de a zbura, dar a fost prea târziu, deoarece prezentarea avioanelor din Istanbul trebuia să aibă loc la ora 11⁸¹.

În 1935 a apărut în presă un raport despre reținerea a patru persoane pentru trecerea clandestină a frontierei în zonele Grigore Ghica Vodă și Orășeni. Printre cei reținuți s-au numărat V. Koch, S. Cerlina, V. Slobozian și A. Hofmann. Acesta din urmă provenea din Karlsberg (Germania) și, plecând către Palestina, a dorit să se întoarcă, dar nu a fost acceptat, așa că a fost nevoit să călătorească mai departe fără fonduri. Astfel, a fost reținut în tren. Toți cei patru deținuți urmau să fie predați la Parchet și apoi trimiși în judecată pentru trecerea clandestină a frontierei⁸².

Emigrarea evreilor din Europa în Palestina a continuat. Și evreii din Germania au încercat să părăsească Europa. D. Gordis, scriind despre această situație, menționează mai multe cazuri de nave, inclusiv povestea pasagerilor vaporului „Sant Louis” (937 de evrei germani), cărora președintele Republicii Cuba, F. Laredo Bru, le-a refuzat azilul, obligându-i să se întoarcă în Europa, după ce atât Canada, cât și S.U.A. nu i-au acceptat. În noiembrie 1940, în urma raidului de la Haifa, 1 730 de refugiați din Germania, care sosiseră cu un vapor din România, au fost programați de autoritățile britanice pentru a fi internați în Mauritius, în Oceanul Indian. Un alt exemplu: vaporul „Struma” a plecat din România spre Palestina în 16 decembrie 1941, cu 769 de refugiați. Din cauza unei defecțiuni a motoarelor, vaporul a rămas în portul Istanbul, pentru că britanicii au refuzat să-i lase pe refugiați să treacă prin Palestina pentru a ajunge în insula Mauritius; acesta a fost remorcat înapoi la Marea Neagră din ordinul autorităților turce și scufundat de un submarin sovietic. D. Gordis citează un exemplu pentru a dovedi necesitatea evreilor de a avea propriul lor stat. El notează că în 1938 a fost creată o organizație subterană, Mossad LeAliyah Bet, responsabilă pentru organizarea de transporturi ilegale de evrei, prin diverse rute (inclusiv pe mare, cu vapoare clandestine) pentru a ajunge în Palestina. Numai pentru perioada 1934–1938, 40 000 de oameni au intrat ilegal în Palestina și 9 000 în 1939. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, aici s-au refugiat doar 16 000 de oameni. Toți riscau să fie trimiși în lagăre de internare, pentru că britanicii au încercat să oprească fluxul de refugiați în Palestina, motivând

⁸¹ „Avion german aterizat la Băneasa, plecat spre Istanbul”, în „Universul”, nr. 210, 2 august 1935, p. 2.

⁸² „Știri diferite. Cernăuți”, în „Universul”, nr. 304, 4 noiembrie 1935, p. 14.

că spionii ar putea ajunge aici, în acest fel⁸³. De fapt, periodicele au publicat informații despre cooperarea tuturor rezidenților din Palestina, în special evrei și arabi, cu autoritățile engleze în materie de apărare⁸⁴.

Începutul celui de-al Doilea Război Mondial a adus anumite încercări pentru Regatul României. La începutul războiului, eforturile de păstrare a unității țării s-au văzut în acțiunile autorităților. În primele întâlniri privind măsurile diplomatice și de altă natură ale țării s-a remarcat dorința de a respecta neutralitatea, în conformitate cu toate regulile internaționale. Măsurile militare au fost avute în vedere numai în cadrul necesității de apărare a țării, în special a granițelor acesteia. În ședința Consiliului de Coroană, convocat pentru a stabili acțiuni ulterioare, s-a reținut că în România „domină disciplina națională de nezdruccinat, iar cetățenii, conștienți de puterea care vine din unire, urmăresc cu calm evenimentele”⁸⁵. Pentru guvernul român, începutul campaniei germano-polone a devenit un moment determinant pentru acțiunile ulterioare. Fiind un aliat al Poloniei și, în ciuda prăbușirii Micii Înțelegeri, România se aștepta la acțiuni din partea Germaniei. Statul Major Român se pregătea pentru respingerea trupelor germane. Având în vedere specificul teatrului de operațiuni din Polonia, Bucovina a fost aleasă ca zonă de apărare, pe teritoriul căreia erau planificate operațiuni militare împotriva armatei germane. Invadarea Poloniei de către trupele sovietice a schimbat orientarea Statului Major Român, astfel că principala amenințare era așteptată dinspre Est⁸⁶. În Bucovina, românii au manifestat ostilitate față de germani, în timp ce evreii erau îngrijorați de mersul evenimentelor. Comunitatea poloneză din Bucovina a făcut apel la voluntari pentru a lupta împotriva trupelor germane, dar doar 20 de persoane au mers în Polonia. În același timp, comunitatea poloneză din Bucovina a strâns fonduri pentru a ajuta Polonia⁸⁷.

Cu toate acestea, dezvoltarea destul de rapidă a campaniei din Polonia a schimbat starea de lucruri, iar intrarea trupelor sovietice pe teritoriul vestului Ucrainei a forțat un grup semnificativ de oameni să părăsească Polonia. Transferul lor în România s-a desfășurat într-un mod organizat în punctele de lângă Zaleșciki, Orășeni și Vijnița. Numărul refugiaților, persoane fizice, care în cele mai multe cazuri erau bogate și făceau parte din vârful societății, a fost de 4 000–5 000. Aproape 10 000 de militari au pătruns pe teritoriul României și au fost internați în țară.

⁸³ Daniel Gordis, *op. cit.*, pp. 115–118.

⁸⁴ „Zhydivsko-arabska spivpratsya v Palestyni” („Cooperarea evreo-arabă în Palestina”), în „Chas. Cotidian ucrainean independent de informații”, ch. 3206, 23 hrudnya 1939, p. 1.

⁸⁵ „Nevtralnist Romunii” („Neutralitatea României”), în „Chas. Cotidian ucrainean independent de informații”, ch. 3121, 13 veresnya 1939, p. 1.

⁸⁶ N. Ciobanu, „Capacitatea de luptă a armatei române în momentul cuceririi teritoriale a României în anul 1940”, în „Destin românesc». Revista trimestrială de istorie și cultură”, nr. 2, 1994, p. 10.

⁸⁷ *Bucovyna 1918–1940 rr.: zovnishni vplyvy ta vnutrishnii rozvytok (Materialy i dokumenty) (Bucovina 1918–1940: influențe externe și dezvoltare internă. Materiale și documente)*, upor. ta red. S.D. Osachuka, Chernivtsi, Zelena Bucovyna, 2005, p. 216; A.S.R.C, Fond 26, *Rezident regal al Ținutului Suceava*, inv. 1, d. 1267, f. 59 verso.

De asemenea, aproximativ o sută de avioane poloneze au trecut granița în România în diverse condiții. Apariția unui număr atât de mare de cetățeni străini în țară i-a forțat pe oficialii guvernamentali să anunțe, conform reglementărilor internaționale, posibilitatea de a oferi sprijin pe cheltuiala statului doar militarilor. Civili au trebuit să părăsească țara mai târziu. În 17 septembrie, au traversat România președintele Republicii Polone, I. Moscicki, mareșalul Rydz-Smigly și membrii guvernului polonez condus de Skladkowski. I. Moscicki și Rydz-Smigly s-au mutat în reședința metropolitană din Cernăuți, iar ulterior au plecat în zonele desemnate: I. Moscicki la Bicaz, Rydz-Smigly la Craiova, iar restul personalităților politice poloneze la Slănic⁸⁸. Ultimele transferuri către România au avut loc în 19 septembrie, în zona Kutî, care a fost ocupată de trupele sovietice în amiaza acelei zile⁸⁹. În decembrie 1939, regele României, Carol al II-lea, îi va da permisiunea lui I. Moscicki să plece în Elveția. Regele va consemna această decizie, considerată foarte importantă în raport cu polonezii, în jurnalul său, sub data de 23 decembrie, menționând comportamentul nervos al ministrului de Externe în legătură cu necesitatea de a da explicații ample germanilor. Ambasadorul Germaniei în România, W. Fabricius, a cerut o audiență la rege, dar aceasta a fost refuzată de E. Urdărianu⁹⁰.

Apariția în oraș a unor oameni care nu aveau câștiguri și profituri permanente a creat condiții pentru dezvoltarea speculațiilor și fraudelor legate de situația dificilă a noilor sosiți. Oamenii legii au fost nevoiți să ia măsuri urgente pentru a ține situația sub control. Inspectoratul de Jandarmerie Cernăuți a publicat un ordin în ziare prin care interzicea cumpărarea oricăror articole de la refugiații polonezi sau schimbul de bani polonezi. Încălcarea interdicției era pedepsită cu arestarea și confiscarea bunurilor contravenientului⁹¹. În același timp, a fost organizată o vânzare centralizată a proprietăților refugiaților polonezi pentru sprijinirea financiară a străinilor. Prin ordinul Ministerului Afacerilor Interne, la primărie a fost creat un birou pentru vânzarea de bijuterii, mașini și alte obiecte de valoare. Fiecare achiziție a fost confirmată la birou, în timp ce tranzacțiile din afara acestuia nu au fost considerate valide. Reprezentanții ambasadei și consulatului polonez au avut dreptul de a participa la lucrările biroului⁹².

⁸⁸ „Polski vtiakachi v susidnikh krayakh” („Refugiați polonezi în regiunile învecinate”), în „Chas. Cotidian ucrainean independent de informații”, ch. 3129, 22 veresnya 1939, p. 3.

⁸⁹ „Dalshyi prykhid vtiakachiv do Bukovyny” („Sosirea în continuare a refugiaților în Bucovina”), în „Chas. Cotidian ucrainean independent de informații”, ch. 3130, 23 veresnya 1939, p. 3.

⁹⁰ Carol al II-lea al României, *Însemnări zilnice. 1937–1951*, vol. III, 15 decembrie 1939 – 7 septembrie 1940 (*Caietele 11 – 11 A*), ediție îngrijită, note, glosar și indice de N. Rauș, București, Editura Scripta, 1998, pp. 29, 32.

⁹¹ „Ne mozhna nichoho kupuvaty vid utiakachiv z Polshchi” („Nu poți cumpăra nimic de la refugiații din Polonia”), în „Chas. Cotidian ucrainean independent de informații”, ch. 3130, 23 veresnya 1939, p. 4.

⁹² „Byura prodaji vartisnykh rechei polskikh vtiakachiv pry prefekturi” („Biroul de vânzare a bunurilor de valoare ale refugiaților polonezi la Prefectură”), în „Chas. Cotidian ucrainean independent de informații”, ch. 3139, 4 zhovtnya 1939, p. 4.

Zonele de frontieră au devenit locația temporară a refugiaților, astfel că aceștia din urmă au fost obligați să decidă locul de ședere în continuare în România – toate regiunile, cu excepția regiunii Suceava, a județelor cuprinse între râurile Prut și Nistru, și capitala⁹³. La mijlocul lunii octombrie, a apărut un alt ordin privind refugiații polonezi, cărora li s-a permis să locuiască în lagăre sau reședințe alocate de autorități. Încălcarea ordinului urma să fie pedepsită cu închisoare în lagărul Cetatea Făgărașului⁹⁴. Un alt ordin i-a obligat pe refugiați să se înregistreze, până în 17 octombrie 1939, la Prefectura Cernăuți și să obțină permis de ședere în România. Acest ordin s-a aplicat tuturor persoanelor, atât celor care au trecut recent granița, cât și celor care au primit anterior autorizații similare. Nerespectarea ordinului era sancționată cu pedepse, atât pentru fugarii înșiși, cât și pentru cei cu care locuiau⁹⁵.

Încetarea ostilităților a făcut posibilă stabilirea unei comunicări poștale cu Polonia la sfârșitul lunii septembrie 1939, astfel că cei plecați din Polonia au putut să-și contacteze rudele prin poștă, în special prin Crucea Roșie Română: atât internații, cât și refugiații civili au putut să trimită scrisori private⁹⁶. Mai târziu, în octombrie, au fost create condiții pentru ca refugiații să obțină vize de ieșire în centrele regionale, inclusiv în Cernăuți⁹⁷. Astfel, autoritățile s-au concentrat pe reducerea numărului de străini din țară, stabilind un control asupra acestora și alocând fonduri pentru întreținerea lor. Ulterior, în noiembrie 1939, Consulatul german de la Cernăuți a anunțat schimbul de pașapoarte cehoslovace cu pașapoarte de protectorat, facilitând astfel condițiile de ședere în România pentru cetățenii fostei Cehoslovacii⁹⁸. La începutul anului 1940 era în vigoare un ordin al primăriei privind controlul de sănătate al refugiaților polonezi, care erau obligați să se prezinte lunar la policlinica de pe stradă Cuza Vodă, nr. 5, între orele 8–11 a.m., pentru un consult gratuit⁹⁹. În același timp, a fost nevoie de soluționarea problemelor financiare ale proprietarilor de mașini poloneze. Fiecare astfel de proprietar era obligat să obțină certificate fiscale de la administrația financiară¹⁰⁰.

⁹³ „Rozporyadok Oblasnoho Uryadu” („Ordonanța Guvernului Regional”), în „Chas. Cotidian ucrainean independent de informații”, ch. 3132, 26 veresnya 1939, p. 2.

⁹⁴ „Viiskovi utikachi z Polshchi” („Militari refugiați din Polonia”), în „Chas. Cotidian ucrainean independent de informații”, ch. 3147, 13 zhovtnya 1939, p. 4.

⁹⁵ „Vazhne dlya vtilachiv z Polshchi” („Important pentru refugiații din Polonia”), în „Chas. Cotidian ucrainean independent de informații”, ch. 3150, 17 zhovtnya 1939, p. 4.

⁹⁶ „Lysty do zaynyatoi Polshchi” („Scrisori către Polonia ocupată”), în „Chas. Cotidian ucrainean independent de informații”, ch. 3135, 30 veresnya 1939, p. 4.

⁹⁷ „Polski vtikachi mozhati vyikhaty zakordon” („Refugiații polonezi pot să plece în străinătate”), în „Chas. Cotidian ucrainean independent de informații”, ch. 3163, 3 lystopada 1939, p. 4.

⁹⁸ „Nimetskyi konsulat u Chernivtsyakh” („Consulatul german la Cernăuți”), în „Chas. Cotidian ucrainean independent de informații”, ch. 3172, 14 lystopada 1939, p. 4.

⁹⁹ „Emigranty z Polshchi musyat buty zdorovi” („Emigranții din Polonia trebuie să fie sănătoși”), în „Chas. Cotidian ucrainean independent”, ch. 3223, 18 sichnya 1940, p. 3.

¹⁰⁰ „Opodatkuvannya polskykh avt” („Impozitarea mașinilor poloneze”), în „Chas. Cotidian ucrainean independent”, ч. 3225, 20 sichnya 1940, p. 3.

Împreună cu polonezii s-au mutat pe teritoriul României și cetățenii francezi care se aflau în Polonia la momentul izbucnirii ostilităților. J. Honore, reprezentantul consular al Franței la Cernăuți, s-a ocupat de primirea acestora pe teritoriul României¹⁰¹.

Din nevoia de a răspunde ostilităților din Polonia și de a proteja populația de consecințe acestora, în septembrie 1939 a sosit la Cernăuți subsecretarul de stat în Securitate, general G. Marinescu. La administrația regională a avut loc o conferință la care au participat rezidentul regal G. Flondor, secretarul general Lupu, șeful de Stat Major Maruntu, generalul Dimitriu, directorul administrativ Socoleanu, inspectorul general al Serviciului de Securitate de Vest și inspectorul de jandarmi¹⁰². Amplasarea Cernăuțiului în apropierea graniței polono-române și pe linia de mișcare a creat condițiile pentru migrarea repatriaților recunoscuți oficial, cât și a imigranților ilegali în această regiune. Odată cu începutul celui de-al Doilea Război Mondial, Cernăuțiul s-a dovedit a fi punctul de sosire atât al militarilor, cât și al civililor din Polonia, care au fost ulterior direcționați către locurile lor de ședere.

Prostituția în Cernăuți

În romanul său, Gregor von Rezzori a scris că, „dincolo de granițele regiunii, Chornopil era renumit pentru proxeneții săi – proxeneți amatori, extrem de hotărâți, care erau capabili să scoată un cuțit în orice moment”¹⁰³. Într-adevăr, problemele care nu și-au găsit întotdeauna loc de discuție în societate, dar care existau în oraș, erau prostituția și proxenetismul. Cu toate acestea, astfel de subiecte au fost abordate prin prezentarea lor în presă. La sfârșitul lui august 1930, ziarele din Cernăuți au relatat că poliția din Buenos Aires a demascat un grup din Cernăuți, condus de Isidor Goldstein, care era implicat în trafic de persoane și jaf. De asemenea, în presă se amintea de un grup de 15 fete recrutat în Cernăuți și în județul Hotin de către Pinkas Ehrenberg, Ianchel Rus și Osias Wolf Rahmut, rezident din Siret. Erau amintiți și Bodek, I. Goldstein, Maria Iavorsca, întregul grup de comercianți fiind expus din cauza unor neînțelegeri. Notificarea oficială conținea informații despre stabilirea numelor tuturor celor deportați¹⁰⁴. Totuși, subiectul prostituției nu a fost

¹⁰¹ *Bucovyna: natsionalni rukhy ta sotsialno-politychni protsesy 1918–1944 rr. Pohlyad dyplomativ. Dokumenty* (Bucovina: mișcări naționale și procese socio-politice din 1918–1944. Viziunea diplomaților. Documente), upor. ta nauk. red. V. M. Zapolovskyi, S. D. Osachuk, Chernivtsi, Zelena Bucovyna, 2007, p. 216.

¹⁰² „General Marinescu v Chernivtsyakh” („Generalul Marinescu la Cernăuți”), în „Chas. Cotidian ucrainean independent de informații”, ch. 3122, 14 veresnya 1939, p. 4.

¹⁰³ Gregor von Rezzori, *Hornostai u Chornopoli: mahribinskii roman*, per. z nim., pislyamova i glossrii Petra Rykhla, Chernivtsi, Knyhy XXI, 2024, p. 29.

¹⁰⁴ „Chesni chernovetski kuptsi” („Cinstiți negustori cernăuțeni”), în „Chas. Nezalezhnyi, bezpartiinyi chasopys”, ch. 558, 29 serpnya 1930, p. 3; „Chernovetski exportery divchat” („Exportatori cernăuțeni de fete”), în „Chas. Nezalezhnyi, bezpartiinyi chasopys”, ch. 559, 30 serpnya 1930, p. 4.

discutat pe larg în presă, iar informațiile de mai sus au fost prezentate în partea de știri secundare. Pentru poliție, subiectul prostituției era unul cu care se confruntau zilnic, deoarece trebuiau să rețină și să întocmească în mod regulat rapoarte asupra femeilor cu „moravuri ușoare”, să analizeze conflictele care aveau loc în acest mediu și să monitorizeze activitățile reprezentanților acestei profesii.

În ceea ce privește controlul unor astfel de activități, găsim informații în presă de la începutul anilor 1930, când poliția Cernăuți acționa conform ordinelor primite de la instanță, existând cazuri când se impunea luarea unor măsuri urgente. Astfel, în 1932, analizând situația prostituției și a proxenetismului în Cernăuți, șeful secției de moralitate descrie comportamentul acestor persoane într-un proces-verbal trimis chestorului de poliție. Acesta a subliniat că numărul celor care apelau la serviciile prostituatelor a crescut, acestea fiind nevoite, din cauza interdicției hotelurilor din Cernăuți de a le oferi camere pentru a „lucra” cu clienții, să apeleze la menajere sau persoane fizice. În plus, având în vedere lipsa oportunităților pentru tâlhari și escroci de a câștiga bani din furt, mulți dintre aceștia s-au transformat în patroni ai prostituatelor. Polițiștii aveau și sarcina de a urmări penal persoanele implicate în prostituție și proxenetism, de a efectua arestări și de a trimite prostituatele la spital, pentru a depista boli venerice. În același timp, șeful secției de moralitate a recunoscut dificultățile întâmpinate, din cauza numărului insuficient de personal, întrucât un agent avea de desfășurat atât munca de supraveghere a prostituatelor, cât și de control al proxeneților. Motivul apariției raportului era legat de răspândirea prostituției și înmulțirea cazurilor în care erau implicate prostituatele. În atenția șefului secției de moralitate a fost Eduard Joseph Cernî, cunoscut în anumite cercuri drept „Iuzio”, care nu avea o ocupație anume și folosea prostituate pentru a câștiga bani. Cernî a declarat ocupația sa oficială ca fiind „comerțul ambulant”. Stilul de viață al suspectului a fost determinat de ocupația sa, acesta având o colega de cameră, o prostituată înregistrată, Maria Cupceanco. Cel menționat nu a lucrat singur, ci împreună cu alte persoane, Josef Carpiuc și Adolf Cozłowski, care au supravegheat prostituate și au trăit pe cheltuiala lor. De asemenea, șeful secției de morală avea o listă cu 40 de persoane care desfășurau activități similare. Printre aceștia se numărau atât hoți de buzunare, oameni fără loc de muncă, cât și comercianți din piață, lucrători poștali și servitoare. În ciuda arestărilor, persoanele menționate au revenit la această ocupație. Motivul lipsei de succes în lupta împotriva prostituției, afirma șeful secției, era legat de faptul că doar două persoane lucrau în compartiment, acestea solicitând angajarea a cel puțin încă doi agenți în secție și ajutorul unui medic legist al chesturii de poliție¹⁰⁵.

Raportul sus-menționat, întocmit în octombrie 1932, a fost precedat de un alt raport confidențial, care descria incidentul din noaptea de 27 septembrie, când Jozef Costreba l-a înjunghiat pe sublocotenentul Dragomirescu. Unul dintre participanții la acest caz ar fi fost Eduard Joseph Cernî, care plasa prostituate în piețele din Cernăuți,

¹⁰⁵ A.S.R.C., Fond 38, *Chestura de poliție, Cernăuți*, inv. 1, d. 8221, f. 157–159.

adunând banii pe care-i primeau. În mediul lor, el era cunoscut drept „amant”. Poliția a recunoscut că prostituatele al căror proxenet era „Iuzio” erau considerate cele mai bune, erau tinere și frumos îmbrăcate, având un tarif pe măsură. „Iuzio” însuși controla prostituatele, însoțit, printre alții, de J. Costreba, un tapițar șomer. În zona Bisericii Sf. Paraschiva, care era cunoscută atât de poliție, cât și de locuitorii locali, a existat un centru unde erau adunate prostituatele¹⁰⁶. Au avut loc și situații conflictuale între prostituate, apărute doar în cazurile în care informația trecea de poliție. În iulie 1935, ziarul „Час” relatează crima comisă de A. Tușinschi pe fosta Springbrunnenplatz (Piața Fântânei), în timpul căruia o prostituată, K. Pavliuc, a fost grav rănită¹⁰⁷. Un alt caz a avut loc în același an, când pe Dealul Podhoriea (zona cărămidărilor „Unirea” și „Patria”) a fost găsit corpul dezmembrat al prostituatei Mina Șuster, vinovat fiind gardianul cimitirului, Nakonecinî, care a fost arestat¹⁰⁸. După cum se relatează în ziar, această crimă i-a îngrozit pe locuitorii orașului, care se așteptau ca ucigașul să fie găsit și să se stabilească motivele acțiunilor sale. Nakonecinî, reținut în imediata apropiere a locului crimei, era cunoscut pentru acțiunile sale în rândul locuitorilor din suburbii. Căsătorit anterior, și-a părăsit soția și a locuit cu femei cu un comportament ușor. În calitate de gardian al cimitirului, a fost acuzat de săparea mormintelor și de furtul obiectelor de valoare (haine, pantofi, dinți de aur). A fost un caz când, pentru 10 000 de lei, a vândut un craniu unui student la medicină. S-au răspândit zvonuri că Nakonecinî făcea comerț cu grăsime umană, care era solicitată pentru că se credea că era folosită în tratamentul tuberculozei. Din cauza sărăciei, a fost nevoit să disece cadavre și a stăpânit rapid acest meșteșug. Poliția a stabilit destul de repede că Nakonecinî o cunoștea pe femeia ucisă și era în contact cu ea. S-au folosit și datele martorilor care au comandat grăsime umană de la Nakonecinî și au primit-o destul de repede, acțiune care a coincis cu uciderea Minei Șuster. Împotriva acestuia a fost și mărturia Martei Munteanu, care a confirmat că a doua zi după crimă a venit la ea cu o cămașă ruptă și pătată de sânge și avea zgârieturi pe mâini și pe față. Nakonecinî a fost oarecum confuz în mărturia dată poliției. În urma stabilirii vinovăției, acesta a fost transferat la Parchet¹⁰⁹.

Cu toate acestea, trebuie să admitem că prostituția și activitățile proxenetilor erau sub control în oraș. Desigur, controlul era mai ușor de făcut în cazurile în care aceste activități erau înregistrate. De exemplu, în 25 aprilie 1923, Gusta Birkenthal, care locuia la Seilergasse (strada Abatorului), nr. 4, i-a cerut directorului general al poliției permisiunea de a majora taxele de închiriere pentru prostituate. Motivele după care s-a ghidat au fost următoarele: asigurarea unei camere bine mobilate, lenjerie de pat și lenjerie intimă, patru mese pe zi și menținerea ordinii. Aceasta a

¹⁰⁶ *Ibidem*, f. 162.

¹⁰⁷ „Povii mizh soboyu” („Prostituate între ele”), în „Час. Незалежnyi chasopys”, ch. 1913, 19 lipnyia 1935, p. 4.

¹⁰⁸ „Cernăuți. O arestare în legătura cu omorul Minei Schuster”, în „Universul”, nr. 162, 15 iunie 1935, p. 10.

¹⁰⁹ „Comerț cu grăsime de om”, în „Universul”, nr. 169, 22 iunie 1935, p. 10.

inclus și plata energiei electrice, care a fost de 45 de lei pe zi. Prețurile erau stabilite în funcție de creșterea costului vieții. Astfel, s-a reținut că pentru un kg de carne se plătea 20–24 de lei; zahărul – 48 de lei; s-au modificat în mod corespunzător și prețurile făinii, laptelui, luminii, precum și prețul spălării rufelor, ceea ce a făcut necesar să se ceară permisiunea de la Direcția de Poliție să se ridice prețul chiriei de la 45 până la 75 de lei de la o prostituată¹¹⁰. Nu este de mirare că după ceva timp (10 mai) directorul general al poliției a primit o plângere de la prostituatele care au închiriat apartamente la Seilergasse 4 (Str. Frânghierilor) și Grabengasse (Str. Asachi), acestea protestând împotriva majorării taxelor. Protestul a fost justificat și de lipsa serviciilor, care includeau spălarea lenjeriei de pat (20 lei) și curățarea podelei de două ori pe săptămână (20 lei). De asemenea, acestea erau nemulțumite de închiderea ușii din față a casei la ora 23.00, în timp ce casa de pe Ankergasse (strada Gheorghe Sion) este deschisă până la ora 2 a. m., în condițiile în care cel mai mare număr de clienți frecventau aceste case între orele 23.00 și 2.00. Referindu-se la taxiurile plătite de prostituatele din Ankergasse, s-a cerut să se fixeze prețul serviciului la nivelul de 20 de lei. În plus, proxeneții sperau să primească un ordin de la directorul general de a lăsa clădirea deschisă până la ora 3 dimineața. Calculele erau simple, deoarece prostituatele serveau oaspeții de la 9 la 12 noaptea și cereau încă trei ore pentru serviciu. 13 fete lucrau în șase camere de pe Seilergasse, iar 10 fete de pe Grabengasse în cinci camere. Proxeneții au fost motivați și de faptul că cei mai profitabili clienți veneau după ora 12. Aceștia au mai cerut să se stabilească o taxă pentru civili la 30 de lei, iar pentru militari la 20 de lei, întrucât creșterea prețului este de la 50 la 200%¹¹¹. Sondajul prostituatelor efectuat de către poliție și stabilirea condițiilor de activitate și de reședință ale acestora a devenit baza pentru decontarea costului onorariului. În protocolul întocmit la sfârșitul lunii mai 1923, a fost recunoscută ca plată disponibilă pentru servicii către proprietarul casei suma de 65 de lei. Dar, la începutul lui ianuarie 1924, proprietarul G. Birkenthal a cerut ca taxa să fie majorată de la 65 la 80 de lei, ulterior la 120 de lei¹¹².

După cum putem vedea, persoanele care locuiau în aceste case se implicau în prostituție destul de legal. Prostituția ilegală a rămas o problemă pentru poliție, pentru că aceasta era practică atât de fetele originare din Bucovina, cât și de cele care veneau din alte regiuni ale României. Aceste cazuri au fost înregistrate în mare parte ca urmare a imposibilității de a găsi un loc de muncă în Cernăuți și a lipsei fondurilor necesare. Au fost destul de mulți reprezentanți din partea de nord a Bucovinei, de aceea Gregor von Rezzori a prezentat o prostituată în romanul său, ruteanca Mititica Piovarciuc, care lucra într-un han de gară, unde l-a cunoscut pe maiorul Nicolaus Tildi de Solonta-i-Verosaza. În descrierea fetei, autorul atrage atenția asupra frumuseții acesteia, a mâinilor aspre, parcă degerate, precum și a

¹¹⁰ A.S.R.C., Fond 38, *Chestura de poliție, Cernăuți*, inv. 1, d. 617, f. 60.

¹¹¹ *Ibidem*, f. 61, 64.

¹¹² *Ibidem*, f. 65, 69, 71, 72.

comportamentului personajului, care a ales, în opinia noastră, un anumit fel de comunicare cu un posibil client¹¹³.

În general, evenimentele analizate de noi, unite de locul acțiunii – Cernăuți –, mărturisesc diversitatea în comportamentul locuitorilor și prezența intereselor, atât în acțiunile legale, cât și în cele ilegale. Diversitatea în sfera de activitate a cetățenilor corespundea statutului social al fiecărei persoane și sferei sale de activitate. În plus, comportamentul locuitorilor orașului a fost determinat, în anumite circumstanțe, de factori economici și politici. În oraș existau condiții pentru dezvoltarea unui anumit mediu infracțional, dar și pentru formarea unui mediu intelectual, care păstra o legătură cu timpul trecut.

BIBLIOGRAFIE

1. Буковина 1918–1940 рр.: зовнішні впливи та внутрішній розвиток (Матеріали і документи) (Bucovina 1918–1940: influențe externe și dezvoltare internă. Materiale și documente), упор. та ред. С. Д. Осачука, Чернівці, Зелена Буковина, 2005.
2. Буковина: національні рухи та соціально-політичні процеси 1918–1944 рр. Погляд дипломатів. Документи (Bucovina: mișcări naționale și procese socio-politice din perioada 1918–1944. Viziunea diplomaților. Documente), упор. та наук. ред. В. М. Заполовський, С. Д. Осачук, Чернівці, Зелена Буковина, 2007.
3. Carol al II-lea al României, *Însemnări zilnice. 1937–1951*, vol. III, 15 decembrie 1939 – 7 septembrie 1940 (Caietele 11 – 11 A), ediție îngrijită, note, glosar și indice de N. Rauș, București, Editura Scripta, 1998.
4. Ciobanu, N., „Capacitatea de luptă a armatei române în momentul cuceririi teritoriale a României în anul 1940”, în „Destin românesc». Revista trimestrială de istorie și cultură”, nr. 2, 1994.
5. Clark, Charles Upson, *Greater Roumania*, New York, DODD, MEAD AND COMPANY, 1922.
6. Diaconu, Mircea A., *Cernăuți. Obiecte pierdute*, Chișinău, Editura Cartier, 2021.
7. Дроздовський, Г., *Тоді в Чернівцях і довкола. Спогади старого австрійця (Atunci în Cernăuți și împrejurimi. Amintiri ale unui bătrân austriac)*, пер., післям. та глосарій Петра Рихла, Чернівці, Книги ХХІ, 2019.
8. Гоменюк, Іван, Мурашник. *Нотатки на манжетях історії Галичини, Буковини та Закарпаття (Furnicar. Note despre istoria Galitiei, Bucovinei și Transcarpatiei)*, Київ, Віхола, 2023.
9. Гордіс, Д., *Ізраїль. Історія відродження нації (Israel. Istoria renașterii națiunii)*, пер. з англ. Микола Климчук, Київ, Наш Формат, 2021.
10. Iancu Flondor, *Bucovina și România Mare: documente și scrisori*, ed. Andrei Popescu, pref. Mihail Neamțu, cuvânt înainte: Maria Ioana Miculescu, București, Editura Humanitas, 2017.
11. Жаботинський, В., *Здобути державу Ізраїль (Pentru a câștiga statul Israel)*, пер з рос. К. Гаранчевської, Київ, Видавець Олексій Бешуля, 2023.
12. Курило, В. М., *Вплив Великої Жовтневої соціалістичної революції на розвиток революційного руху на Буковині („Influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie asupra dezvoltării mișcării revoluționare din Bucovina”)*, Чернівці, 1973.
13. Легета, В., „Відображення археологічних досліджень Цецинського городища у матеріалах ДАЧО” („Reprezentarea cercetărilor arheologice ale fortului Țețina în materialele ASRC”), в *Археологія Буковини: Здобутки та перспективи. Тези доповідей VI Міжнародного наукового семінару(м. Чернівці, 16 грудня 2022 р.)*, Чернівці, Технодрук, 2022.

¹¹³ Gregor von Rezzori, *op. cit.*, pp. 360–363.

14. Маковей, Осип, *Пустельник з Путни й інші оповідання (Pustnicul de la Putna și alte povestiri)*, упорядкув, приміт, вступ стаття В. Антофійчука, Чернівці, Букрек, 2019.
15. Масан, О., „Цецинська Держава. З історії давньої чернівецької околиці” („Statul Țețina. Din istoria cartierului antic al Cernăuților”), в „Буковинський журнал”, ч. 1, 2007.
16. Piddubnyi, Ihor, „Піддубний І. А. Дослідження на горі Цецина. Рефлексії на публікації про історію кам'яної вежі”) („Сецетăги ре мuntele Țețina. Reflexii asupra publicațiilor despre istoria turnului de piatră”), в *Археологія Буковини: здобутки та перспективи: Тези доповідей VIII міжнародного наукового семінару(м. Чернівці, 6 грудня 2024 р.) (Arheologia Bucovinei: realizări și perspective: Rezumatele lucrărilor celui de-al VIII-lea seminar științific internațional, orașul Cernăuți, 6 decembrie 2024)*, Чернівці, Технодрук, 2024.
17. Реццорі, Грегор фон, *Горностаї у Чорнополі: матрібінський роман*, пер. з нім., післямова й глосарій Петра Рихла, Чернівці, Книги ХХІ, 2024.
18. Тимошук, Б. О., *Давньоруська Буковина (X - перша половина XIV ст.) (Bucovina veche ruteană, sec. a X-lea – prima jumătate a secolului al XIV-lea)*, Київ, Наукова думка, 1982.
19. Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți, Fond 6, *Biroul Prezidiului ministrului-delegat al Bucovinei*; Fond 12, *Secretariatul Afacerilor Interne al Bucovinei, Cernăuți*; Fond 26, *Rezident regal al Ținutului Suceava*; Fond 30, *Inspectoratul Regional de Poliție Cernăuți*; Fond 38, *Chestura de poliție, Cernăuți*; Fond 119, *Departamentul special de siguranță, Cernăuți*.
20. Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale, Fond *Teodor Bălan*, pachetul III, pachetul IV.
21. „Буковинське село”, 1962.
22. „Час. Cotidian ucrainean independent de informații”, 1939, 1940.
23. „Час. Незалежний, безпартійний часопис”, 1929, 1930, 1935.
24. „Czernowitzer Allgemeine Zeitung”, 1929.
25. „Glasul Bucovinei”, 1920, 1929.
26. „Universul”, 1929, 1935.
27. „Радянська Буковина”, 1945, 1949, 1959, 1960, 1966.